267
L56p

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

267
L56p

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/pokusohistoriibr00lese

Drahý bratře,

když jsem přečetl Tvou HISTORII, potvrdil jsem první dojem, získaný při čtení úryvků z ní v době, kdy jsi ji psal: HISTORIE pro ty, kteří čtou a jenom čtou, IDEOGRAFIE pro ty, kteří čtou a žijí. A tato okolnost mi vnukla myšlenku, abych Tebe a Tvé dílo vyprovodil do světa, abych Ti nepřestal připomínati, že matka Isida vždy má připravený svůj stříbrný disk na ochranu, abych ve vhodnou chvíli Tě upozornil, že náš kruh není ani bronzovým kruhem staroboleslavských chrámových vrat, ani obruči se zavěšeným v ní kladivem. Dovol, abych řekl na adresu těch, kteří čekávají u tiskacího stroje na poslední stránku, aby na ni přitiskli pečeti svého placet nebo non licet: Pánové, to není „literatura"; takové Historie se nečtou s kritickou tužkou v ruce, ty se čtou, uvažují a přenášejí v život.

Přijmi, drahý bratře, ujištění věrným přátelstvím, posvěceným září stříbrného kruhu.

Aurel Vlach. ○

KNIHOVNA SFINGY Ř. II. SV. 25.

POŘÁDÁ Ph. C. VIKTOR SEIFERT ZA REDAKCE PP. EMANUELA HAUNERA A PROFESORA MILOŠE MAIXNERA, Dr. HERM. VĚD.

1 9 2 1

VYDAVATELSTVÍ „SFINX", KRÁL. VINOHRADY ČÍS. 437.

Emanuel Lešehrad

Pokus o historii Bratrstva Růže a Kříže v Čechách

ve styku s Jednotou Českých Bratří.

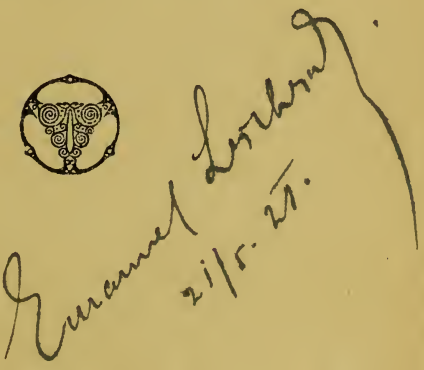

V květnu r. 1921.

Vlastním nákladem Vydavatelství „Stinx", Král. Vinohrady, Dobrovského 4. — Knihtiskárna Graf & Stricker, Praha-Žižkov 156.

(Psáno r. 1920).

Veškerá práva vyhrazena.

267
L56p

Stříbrnému Kruhu
připisuji

„Dat r o s a mel apibus."

(R. Fludd : Summum bonum (1629)

„Lux mea c r u x, crux mea lux."

(Z rukopisu R. C. Filii ze XVII. stol.)

Visitabis Interiora Terrae, Rectificando,
Invenies Occultum Lapidem Verae Medicinae

(Excellens nostri viridis Panacaea Leonis cabalisticé desumta, ex illo sapientum antiquorum . . .
Authore Friderico Geissler, Norimbergae 1678.)

Pokus o historii Bratrstva Růže a Kříže
ve styku s Jednotou Českých Bratří

„She to whom the flame
of midnight torches burns".

Můj život dělí se ve dva směry. Prvý značí snahy literární a vyjadřuje můj poměr k umění; druhý je rázu náboženského a vyjadřuje můj poměr k světu a bohu. Prvý cílil k měnlivému, druhý cílí k absolutnímu. Oba směry splynuly posléze v mé bytosti v jedinou duchovní složku: víru člověka ve všemohoucnost a nesmrtelnost hmoty a ducha.

Dlouho trvalo tápání, bloudění a nejistota. Tento proces vnitřního přerodu připravoval se leta ve mně podvědomě: byl jsem spící a trpící. Bylo dříve nutno, abych procitl. Asi před deseti lety, dle lidského počtu, nastal onen přerod ve mně následkem rozhodných a krutých životních otřesů. Procitl jsem a stal jsem se vidoucím a rozumějícím. Dovedl jsem náhle zodpověděti si vše, nač jsem dříve marně hledal odpovědi v knihách a lidech. Nalézal jsem ve všem jasný klad životní a věčnou rovnováhu, jež dávaly vyšší smysl hmotě a jejímu nádhernému květu, jenž zove se člověk. Tehdy zmizely mé cíle jen umělecké a seznal jsem, že nejen krásou živ jest člověk, ale i věděním a žitou pravdou. Navazoval jsem ne již výhradně na umělecká díla, nýbrž i na staré tradice náboženské a na badatele o bohu a pravdě. Tak prošel jsem branami dávných kultur a prošel ohněm extatických vér a poznal dobrodiní a pravé poslání vědy, jež může býti člověku budoucnosti pozemským náboženstvím, jako pravým bohem může býti jen hmota a duch, spojené v nerozlučnou jednotu.

Na základě tohoto mého přesvědčení vznikly mé zpěvníky „Růžový kříž"[1]) a „Člověk a země",[2]) jimiž jsem

[1]) Pantheistní triptych. Napsán v letech 1908—1911; vyšel nákladem L. Danka v Košířích jako sv. V. knih Stříbrného Kruhu r. 1920.

[2]) Zpěvy. Napsány v letech 1911—18 a vyšly nákladem Al. Srdce v Praze r. 1920.

chtěl vyjadřiti svou lásku k zemi a člověku. A vzniklo tak i několik zpěvů, napsaných za světové války a vydaných později pod názvem Bratrství[3]), jimiž jsem se snažil radostně projeviti své národní příslušenství a touhu po konečném budoucím sbratření lidstva.

Této mé činnosti duchovní nelze posuzovati jen se stránky písemnické a nezávisle od případu k případu, nýbrž i se stanoviska theosofického a v souzvučném celku, jejž postupně tvoří a v němž jedna práce, byť i zdánlivě podružná, vyplývá nutně z druhé předcházející, doplňujíc nebo vysvětlujíc; teprve všechny tyto práce v celkovém svém obsahu mohou býti posuzovány jako hotové dílo, jež se buď zdařilo nebo nezdařilo.

K tomuto cíli směřují i mé původní práce prosou[4]) nebo přeložené[5]), pokud ideově souvisejí s touto mou soustavnou snahou smiřovati člověka s hmotou a probouzeti v něm touhu po chápání vyššího smyslu života.

Na této cestě, kterou se ubírají mé myšlenky, našel jsem oddané bratry, čekající na mne a s nimi pokračuji, abych splnil úkol, jenž mi byl svěřen Inspirací. Nechť září mně i jim Stříbrný Kruh, uchovaný tradicí po předcích v R. C. a Jednotě, jako němý vůdce na další pouť a nechť jsou mé práce k užitku těm, kteří jsou dobré vůle.

E. L. ○

V PRAZE, dne 8. listopadu 1920.

---

[3]) Básně, Psány v letech 1914—18; Praha 1919.

[4]) Mučedník touhy. Román; napsán r. 1919; vyšel 1920.

[5]) Alfred Mombert. Výbor jeho tvorby (1908); — Básník zítřku. — Walt Whitman. Výbor jeho tvorby (1909); — Swett Marden; Šest svazků jeho spisů (1910—12); — Kar. Wachtelborn: Má člověk duši? Úvahy (1918); — Relikviář Stéphana Mallarméa. Výbor Mallarméovy tvorby (1919); — Sár Mérodack J. Péladan: Umění státi se magem. Estetika (1920); — D. G. Rossetti: Ruka a duše (1921).

I.

Dějiny hledání pravdy a vnitřní krásy, neboli vysvětlení hmoty a ducha, je staré jako lidstvo. Zrodilo se s člověkem bez jeho vůle a bude trvati do skonání přes jeho chtění či nechtění. Je to věčná pouť lidského já k božskému já. Člověk poznával ať vědomě či nevědomě, že je nedokonalý a hledal zdokonalování. Přese vše sebevědomí pociťoval svou nedostatečnost a toužil po vyšším vzdělání. Toho se mu mohlo dostati jen ve styku s vyšší mocností, již lidská ústa jmenují bohem.

Tohoto boha hledati bylo snahou všech národů všech věků. Lidstvo jej hledalo v nadsmyslném světě, představovalo si jej v nadoblačnu a k jeho uctívání stavělo božiště a chrámy. Neviditelný bůh tajil se člověku dávných věků v řadách symbolů a v šeru svatyň. A byli mezi lidmi jednotlivci, kteří hlouběji nežli ostatní pronikli v chápání božské existence skrze podobenství a tvary a ti nazývali se zasvěcenci. Prostřednictvím těchto zasvěcenců byl navázán první styk mezi lidským já a božským já.

Božské já projevovalo se nejprve zázračností nebo nadpřirozeností. Byly to v prvé řadě divy přírody, v nichž bůh promlouval ku svému stvoření. Člověk primitivního stavu chápal jen veliké, a tomu se klonil. Veliké, jež udržovalo jeho existenci. Tak uctíval nejdříve slunce, tento zdroj života, jako svrchované božství. Věřil, že slunce je něco většího nežli země, věřil v ohnivou životodárnou sílu jeho a kořil se jí. Tím nastal první styk pozemšťanův s vesmírem. Později rodili se bohové, tvořeni lidskou obrazotvorností, jako hvězdy. S přibýváním názorů přibývalo i božstev. Bůh počínal býti všudy přítomen. Noc i den měly své božství. Lidé

dávali jim své podoby, aby je lépe pochopili. Přibližovali si je. Posléze dávali bohům i občas přebývati na zemi a stýkati se s lidmi. Až přišla doba, kdy božství nabylo nejkonkrétnější formy. Rodily se bytosti, jež vycházely přímo z boha. Boho-lidé. Tak Buddha, Kristus[1]). Pomalu přicházelo lidstvo k poznání, že božství volí člověka ku svému přebývání. Počalo si uvědomovati, že pravý chrám boží je v člověku a že srdce a rozum lidský jsou oltáři, na nichž božská myšlenka může zaplanouti věčným ohněm.

Bůh projevoval se nadále člověkem a jeho činy a zvolil si jej jako vykladatele svého tvůrčího díla a vykladatele věčných pravd. Člověk sestupoval z nadoblačných výšin k zemské hroudě a shledával, že odpověď na všechny jeho otázky je v něm samém, že nutno ponořiti se opravdově do sebe, aby se vystoupilo po stupních zdokonalování pozvolna k božskému. Neboť, tak praví Smaragdová deska Herma Trismegista: Cokoli je dole, je jako to, co je nahoře. A co je nahoře, je jako to, co je dole.

Bůh, jenž zdál se dříve skryt v propastech Věčna, objevoval se v člověku samém, činil jej svým spolupracovníkem na kosmickém díle, projevoval se ve vědění a živelné moci lidského ducha.

Jednotlivci, kteří byli vedeni poctivou snahou po poznání věčné pravdy a jejích zákonů, pronikali k zdrojům záhad života a smrti, klestíce tak cestu pravému světlu, jež mělo zazářiti lidstvu, v temnu nevědomosti bloudícímu: poznání pravého účelu člověka a splynutí lidského já s božským já v harmonický celek.

[1]) Seydel: Die Buddha-Legende und das Leben Jesu nach den Evangelien; Leipzig 1884; týž: Buddhismus und Christenthum; Zürich 1882; Dav. Fried: Das Leben Jesu I-II d.; Edw. Arnold: La Lumière de l'Asie.

II.

Jako vůbec tajné vědy i alchymie má původ svůj v Egyptě,[1]) kde na slavné akademii alexandrijské dosáhly transmutační pokusy vrcholu počátkem V. století po Kr. Tato snaha transmutačních pokusů souvisela již tehdy s učením o přerozování lidského těla. Učení to vyrostlo z filosofických myšlenek původních i řeckých, ze škol mystických a z bohatých praktických vědomostí Egypťanů. Oni první znali sklo, dovedli napodobiti barevné drahokamy, znali nejrůznější kovy, různé slitiny, ovládali umění přípravy kyseliny sírové i dusičné a ovládali ve vysokém stupni umění lékařské, zejména konservování mrtvol, do dnes do všech tajů neprozkoumané. Veškery tyto vědomosti technické, chemické a lékařské sebral dle mythu Hermes Trismegistos, jenž považován za otce věd a umění.[2]) Základní tajemství alchymistické

[1]) Egypt opět přejal prvky svého vědění od Atlantovců, jejichž kolonií býval v pradávných dobách. Srovnej: Ignatius Donnelly: Atlantis. Deutsch v. Wolfg. Schaumburg (2. vyd. Esslingen a. N. 1911); Freder. Klee: Der Urzustand der Erde (německý překlad; Štuttgart 1843).

[2]) Hermes Trismegistos byl dle jedné pověsti egyptský vladař a kněz a mudřec (tedy těchže vlastností jako později otec Rosenkreutz), dle jiné byla to osoba smyšlená, stotožňovaná s Thotem, egyptským božstvem moudrosti; K. Schneider uvádí ho v souvislost s historickou osobou kněze Hermona, o němž Galenus praví, že rozuměl přípravám léků. Hermes byl zasvěcencem tajných věd a seskupil kol sebe družinu adeptů. Dlouho po jeho smrti, jež zůstala utajena, nalezena jeho hrobka, v níž ležela mrtvola, držící v rukou Smaragdovou desku, na které napsána tajemství hermetických věd. O této desce se vypravují různé fantastické pověsti; tak ku př.: že ji Šalomoun daroval sábské královně, že Ježíš Kristus na ní jedl se svými apoštoly velkonočního beránka, že za křižáckých válek přinesena byla r. 1101 z Cesareje z Palestiny.

dal vyrýti v pověstnou Smaragdovou desku, z níž se uchoval jen latinský překlad.[3])

Přetlumočen do češtiny zní takto:

Toť v pravdě bez klamu, jisté a nejpravdivější. Co je dole, je jako to, co je nahoře, a co je nahoře, je jako to, co je dole, aby dosaženo bylo zázraků jediné věci. A jako všechny věci byly z jednoho, přemýšlením jediného, tak všechny věci zrodily se z této jediné věci, uzpůsobením. Jeho otcem je slunce, jeho matkou je měsíc. Vítr nosil to ve svém lůně. Jeho živitelkou je země. Tenť jest otcem veškerého telesmu celého světa. Jeho moc je úplná, byla-li obrácena k zemi. Oddělíš zemi od ohně, jemné od hrubého, mírně s velikým důmyslem. Vystoupí od země na nebe a opět sestoupí na zemi a přijme moc věcí hořejších a dolejších. Tak nabudeš slávy všeho světa. I prchne od tebe veškera temnota. Toť vší síly silná síla, protože zmůže každou jemnou věc a pronikne vším pevným. Tak byl stvořen svět. Tuť vzniknou podivuhodná uzpůsobení, jichžto způsob je tento. Pročež nazván jsem Hermes Trismegistos, maje tři části filosofie všeho světa. Naplněno jest, co jsem pravil o přípravě slunce.[4])

Toto znění dalo vznik základním naukám hermetickým čili okultním: z něho vyprýštila theurgie, magie i alchymie. Okultní nauky egyptské působily pak na vývoj filosofických názorů národů evropských.[5]) Prostřednictvím vědychtivých Arabů španělských proniklo pak učení egyptské do Francie, Italie, Anglie a Německa a první stopy alchymie jsou zde patrny již v IX. a X. století.

Jedním z prvních učenců, jenž stal se šířitelem osvěty a vědění, jež přicházelo ze Španělska, byl Albertus Magnus, hrabě z Bollstädtu (1193—1280), zvaný doktor universalis, který se stal biskupem řezenským, ale vzdav se tohoto úřadu, skončil svůj život v kolínském klášteře

[3]) Text Smaragdové desky byl prý původně fenický a sděluje jej kniha Annulus Platonis, jež do němčiny přeložena r. 1781 pod titulem »Physikalisch-alchymistische Erklärung der Natur.«

[4]) O Smaragdové desce a výkladu jejích slov uvádí se jako nejstarší komentář Garlandův (Hortulánův) z r. 1541, vydaný v Norimberce.

[5]) Srovnej: Egyptian Magic, by S. S., D. D.; Cloth 1896; Box: Isis dévoillée ou l'Égyptologie sacrée.

dominikánském. On jest zakladatelem západoevropské alchymie a uměl děliti kovy, vyráběti arsenik sublimací a měl značné vědomosti chemické.[6]) Stejně vynikajícím byl jeho současník Roger Bacon (1214—1294), františkánský mnich, zvaný doktor mirabilis, jenž znal i střelný prach a zvětšovací sklo.[7]) Jiným současníkem byl Arnoldo Bachuone, zvaný Arnoldus Villanovus nebo Villanovanus (1235—1313), lékař a alchymista, jenž se zabýval transmutací, vyráběl zlatý nápoj, znal rtuťovou mast, vlastnosti alkoholu a četné jedy.[8]) Neméně proslulým byl žák Baconův a Villanovův, Raimond Lullius (1235—1315), zprvu španělský rytíř, později mnich a alchymista, zvaný doktor illuminatissimus, jenž poprvé užil uhličitanu ammonatého a vyráběl první umělé drahokamy.[9])

Ve XIV. století pak je to alchymista Basilius Valentinus, jenž vynalezl výrobu kyseliny solné ze soli a vydal první monografii sloučenin antimonových, jménem Currus Triumphalis Antimonii. Je původcem kvalitativní analyse kovů a jatrochemie, chemie, mající za účel vyráběti léky.[10])

Avšak nejznamenitějším učencem na úsvitu novověku je Theophrastus Paracelsus z Hohenheimu (1493—1541), lékař a učenec, jenž poukázal poprvé na přírodu a zkušenost jako na základní prameny veškeré vědy.[11])

Již ve středověku tvořily se v Evropě tajné vědecké společnosti, jež sdružovaly myslitele a učence oněch dob. Tak píše Raimond Lullius ve své Theorii (která je

[6]) Srovnej: Sighart: Alb. Magnus (Řezno 1857); van Weddingen: Étude critique sur la philosophie d'A. le Grand (Brusel 1881). — V češtině vyšel Alberta Velikého: Ráj duše (tištěn v Antverpě 1489).

[7]) Srovnej: Siebert: Roger Bacon (Maribor 1861); Werner: Kosmologie und allgemeine Naturlehre des R. B. (Vídeň 1879).

[8]) Srovnej: M. Haven: La Vie et les Oeuvres de Maître Arnaud de Villeneuve. — Nejdůležitější spis Villanovův »Rosarius philosophorum« vyšel v Lyoně r. 1504.

[9]) Srovnej: Brambach: Des Raimundus L. Leben und Werke in Bildern des 14. Jahrh. (Karlsr. 1893).

[10]) Basilius Valentinus žil od r. 1413 jako benediktinský mnich v Peterském klášteře v Erfurtu. Jeho spisy vyšly poprvé tiskem v letech 1599—1604.

[11]) Dílo Paracelsovo vyšlo nejprve v Basileji r. 1575 v 8° a tamže 1589—90 v 10 svazcích v 4°.

částí spisu Theatrum Chymicum Argentoratrum) o tajné společnosti Societas physicorum a zmiňuje se i o jakémsi „Rex physicorum". Ve čtvrté knize Theatrum Chymicum, kde je též zahrnuto „Rosarium" (Růžový kruh) Arnolda z Villanuovy, je uvedena podobná společnost, jež působila v století před Raimondem Lulliem a o jejíchž členech se mluví jako o „Filii ordinis". V pozdějších spisech učenců a alchymistů vyskytují se často zmínky o tajných vědeckých sdruženích; rovněž u některých význačných jmen nalézáme označení „princeps et pater philosophorum". Tak v XIV. století je zván biskup trevírský, hrabě z Falkensteinu[12]) († 1386), pater philosophorum (otcem filosofů-alchemistů).[13])

Jaký byl světový názor těchto vědců, sdružující je v tajné společnosti? Lze to charakterisovati takto: Věřili, že věda a její obory, hlavně alchymie a astronomie zjevily člověku nekonečnost světové budovy. A zatím co jejich očím vyvstávaly nejasné kontury onoho velechrámu, jejich mozek nabýval ničím nezvratného a uspokojujícího vědomí, jež slibovalo objasniti v budoucnu vše, co bylo dosud temné. Viděli ve vědění spásu lidstva.

Nebylo však radno s věděním a s výsledky vědeckého badání odvážiti se na veřejnost. Vládl klerus s inkvisicí, jež krutě stihala vědce a volné myslitele jako kacíře a čaroděje, tušíc v nich nositele světla, jež rozplašovalo tmu, katolické církvi tak příznivou. Proto uchýlila se věda do tajných laboratoří a kroužků stejně smýšlejících bratrů a zahalila se clonou tajnosti. Proto byly voleny tajné značky a hesla, aby jenom zasvěcení mohli se mezi sebou poznati a dorozuměti.[14])

Hlavně alchymie stala se zdrojem badání středověkých vědců, neboť bylo již tehdy známo, že svět i člověk spravují se týmiž zákony rozvoje, rozkladu a přeměny. Nezištní a opravdoví učenci viděli v alchymii nejen snahu hledati filosofický kámen, jenž mohl nízké kovy

[12]) Dle Kiesewettra byl tento hrabě z Falkensteinu předchůdcem Rosenkreutzovým a prvním známým inspirátorem R. C.

[13]) S tímto označením setkáváme se často v alchymistických, rosenkruciánských publikacích, jako na př. u dřevorytu z konce 16. století, jenž nalézá se v mém vlastnictví.

[14]) Secret societies of the middle ages. London 1848.

měniti v drahé, nýbrž i snahu hledati sílu, jež by dovedla člověka přerozovati fysicky i duchovně. Alchymie byla též nerozlučně spojena s kabbalou. Středověcí alchymisté byli většinou i kabbalisty, jako Raimond Lullius, Theophrastus Paracelsus, a j.[15])

Tajuplnost alchymie vedla nutně k obřadnosti a věda sama stávala se náboženstvím. Proto původně jen vědecké kruhy a kroužky přeměňovaly se často v náboženskovědecká bratrstva, jež měla za účel — kromě pátrání po tajemstvích přírody — výchovné intence, a obdobně jako v alchymii, hledání božské jiskry v surové látce lidského těla.

Do té doby spadá prvý životní projev Bratrstva Růže a Kříže, kteréž pravděpodobně bylo jen pokračováním dřívějších tajných společností[16]). Tajemná věda, již ve starověku uchovávali kněží zasvěcenci, byla předávána až do středověku nejen jednotlivci, nýbrž i společnostmi adeptů a adelphů. A poněvadž ve středověku bylo summum vědy obsaženo v alchymii, byla tajemná věda pěstována a uchovávána hlavně příslušníky tohoto oboru lidského vědění; proto lze si vysvětliti, proč pozdější historikové v Bratrstvu Růže a Kříže viděli hlavně společnost alchymistů[17]).

[15]) Srovnej: Praktyka Testamentu Rajmunda Lullia (L. 1500). Z rukopisu klášterní biblioteky na Strahově s úvodem a vysvětlivkami vydal O. Z. v Praze; 1904. — Mistra Antonia z Florencie: Cesta spravedlivá v alchymii (L. 1457). Z rukopisu Musea král. Českého vydal Otakar Zachar. Praha 1899. Srovnej též: F. Jolivet Castelot: La science alchymique, Paris 1904.

[16]) Pico de la Mirandola (1463—1494) v knize de Auro naznačuje vznik Bratrstva Růže a Kříže ze starých tajných sdružení. Též Magister Pianco, vypovězený člen zlatých rosenkreuzerů století XVIII., jenž napsal knihu »Der Rosenkreuzer in seiner Blösse« (Amsterodam 1781), klade původ řádu na počátek dvanáctého století a tvrdí, že týž je pokračováním starých zasvěcovacích středisek. Srovnej však k tomu též: Der dem Lichte der Wahrheit strahlende Rosenkreuzer, allen lieben Mittmenschen, auch dem Magister Pianco zum Nutzen hingestellt von Phoebron. Leipzig 1782. — Hrabě Le Couteulx de Canteleu ve spise Tajné sekty a společnosti píše, že templáři po zrušení jejich řádu r. 1313 založili ve Francii bratrstvo Rosenkreuzerů, jež došlo rozšíření v Německu a v Čechách; ale toto tvrzení má za historický podklad jedině několik anonymních děl, vydaných v 17. století.

[17]) Srovnej: A. Ladrague, Bibliothèque Ouvaroff Catalogue specimen: Sciences Secretes, Moscou, 1870, tome VIII.: Rose-Croix; M. Berthelot: Les origines de l'alchemie, Paris 1885.

Rozhodně mělo Bratrstvo Růže a Kříže intellektuální předchůdce v Albertu Magnovi, Rogeru Baconovi, Arnoldu Villanovovi, Raimondu Lulliovi a v jiných učencích, kteří měli na zřeteli pokrok lidstva, hloubajíce v tajemných silách přírody. Někteří badatelé v oboru tajných společností jsou však toho názoru, že zakladatelem Bratrstva Růže a Kříže byl Kristian Rosenkreutz[18]), narozený r. 1378 z chudé šlechtické rodiny[19]), jenž prvé vychování dostal v kterémsi německém klášteře a jenž v šestnácti letech vydal se se zkušeným průvodcem, mnichem téhož kláštera na dalekou cestu na východ. Rosenkreutz navštívil napřed ostrov Kypros a Palestinu s Jerusalemem, při čemž pátral po magech, již sídlili na horách Karmelu a Libanonu a kteří byli ve spojení s arabskými magy. Pak navštívil Damašek v Syrii a město Damkar v Arabii, kde strávil tři leta a učil se od tamějších mudrců tajemné vědě. Odtud odebral se do Egypta a Fezu, aby poznal také tajnosti africké magie; byl zde již očekáván mistry, kteří jej hned oslovili jménem a vyložili mu celý jeho životopis. Obdržev od nich kouzelné knihy, vrátil se po dvou letech přes Španělsko do Německa, aby zde vědychtivé učil a vzdělával. Nejprve spojil se se třemi stejně smýšlejícími bratry a založil kolem roku 1400 společnost, jež měla provésti světovou obrodu ve znamení lásky k bohu a člověčenstvu. Později byli k tomu účelu přibráni ještě čtyři členové, takže vzrostl celkový jich počet na 8. Tito se po nějakém čase rozešli do světa za svým povoláním, se slibem, že se vždy po roce sejdou v domě Kristiana Rosenkreutze, aby vydali účet ze své činnosti a ujednali další pracovní plán. Zakladatel zemřel r. 1484 ve stáří 106 let a byl v tajnosti pochován; ale společnost trvala dále, tiše pracujíc ve smyslu zásad Rosenkreutzových. Po 120 letech nabyli členové bratrstva nové moudrosti, odhalivše náhodou ve spolkovém domě sklepení, v něm hrob Rosenkreutzův

[18]) Základní rysy pro povahu tohoto legendárního tvůrce bratrstva podali Raimond Lullius a Tomáš Kempenský, zástupci »bratří společného života«. Srovnej: F. Katsche: Die Entstehung und der wahre Endzweck der Freimaurerei. (Berlín 1897.)

[19]) Jeho otec prý se nenazýval Rosenkreutz, nýbrž spíše jím byl alchymista Gerhard de Croix, z kteréhož jména vzniklo Groot a jenž žil v letech 1340—1384.

a v jeho rakvi rukopisy s vyložením tajů a zjevením bratrstva. Tak vypravuje Fama Fraternitatis R. C.

Vlastní činnost Růže a Kříže rozděluje se tedy na tři období; prvé od založení společnosti R. C. až do r. 1484; druhé po smrti Rosenkreutzově; třetí od roku 1604, na kterýžto rok ukazuje Fama a Světová reformace, kdy bratrstvo vstupuje do nové fase své činnosti a existence, až do počátku svobodného zednářství, k němuž dalo intellektuální popud.

Prvé období trvání Bratrstva R. C. je zahaleno rouškou tajemnosti a zprávy o jeho činnosti jsou velmi vzácné. Není přesných zpráv o nástupcích nebo spolubratřích Kristiana Rosenkreutze, kromě zprávy, kterou sděluje Karel Kiesewetter ve svých dějinách řádu R. † K. (Sborník pro filosofii, mystiku a okkultismus 1900), kde se zmiňuje o rukopisu, jenž byl v jeho vlastnictví a jenž měl název Clavis sapientiae nebo rozmluva mezi Moudrostí a vynikajícím žákem[20]). Tento rukopis byl označen r. 1468 a podepsán jménem imperator Johann Karl Friesen.

V druhém období objevila se v Paříži tajná společnost, řízená kosmosofem Jindřichem Korneliem Agrippou z Nettesheimu (1486—1535)[21]) jež měla mnoho po-

[20]) Již G. Naudé r. 1623 ve spisu Sdělení Francii, týkající se pravé historie Bratrstva Růže-Kříže, uvádí tento rukopis, jehož plný název jest: Schlüssel der wahren Weisheit unter einem Gespräch eines wohlerfahrnen und der Wahrheit sehr nachkommenden Sophisten, welcher sich mit der Wahrheit Casu eingelassen, so ihm alle Fehler in seiner Arbeit gezeigt, und ihm zugleich den wahren clavem zu allen Arbeiten ohne einigen Hinterhalt in die Hände giebt, sowohl universaliter als auch particulariter sich solches zu bedienen, aber nur allein vor die Kinder der Lilien und Rosen; vor denen Gottlosen aber zu verbergen. F. R. C. R. Roseae d. chemiae 1468. — Kiesewetter byl vlastníkem řady cenných rosenkruciánských dokumentů, jež převzal po svém pradědu, který byl oddaným rosenkruciánem a též imperatorem bratrstva: je ještě v dobré paměti, jak nedlouho před svou smrtí nabízel za 30.000 M knihovnu starých rosenkruciánských rukopisů ke koupi jisté theosofické společnosti, jež nabídky jeho nepoužila.

[21]) Srovnej: H. Morley: Life of Cornelius Agrippa; London 1856, 2. sv. V češtině vyšel Agrippův spis »De occulta philosophia« (Kolín 1510, přeprac. 1533) s názvem Okkultní filosofie neboli magie; zčeštil Ot. Griesc; Přerov 1913.

dobností s R. C., neboť Philalethes,[22]) jenž byl bratrem v R. C. a psal okolo r. 1650, výslovně označuje Agrippu jako imperatora; také Rob. Fludd v Summum bonum píše, že Agrippa byl v úzkém svazku s bratrstvem R. C.

Toto období R. C. značí reorganisaci bratrstva, jež připisuje se Paracelsovi. Tolik však je jisto, že Paracelsus v rukopisech rosenkruciánských z té doby je jmenován reorganisátor a imperator. Sám pak nazývá se ve svých dílech Monarcha Secretorum. Tento vynikající filosof, lékař a astronom měl jistě všechny potřebné vlastnosti k řízení vědecko-náboženské společnosti.[23]) Jeho znalosti tajných nauk, jež získal na cestách v Asii a velký význam v tehdejším vzdělaném světě, získaly mu vůdčí místo v řadách R. C. Pod jeho vlivem nacházíme mezi R. C. znamenité protestanty jako lékaře Adama z Bodensteinu, Michala Toxitesa, Jana Husera, Michala Maiera a Jindřicha Khunratha, kteří vydali později díla Paracelsova a četné spisy původní pro rozšíření nauk R. C.[24]) Rovněž nalézáme mezi R. C. theo-

[22]) Philalethes (vlastně Thomas Vaughan; * 1612), autor spisů Lumen de Lumine, Magica Adamica a j. — Týž dlel též krátkou dobu v Čechách.

[23]) Pozoruhodnou pro historii Bratrstva R. C. je imaginární osobnost Eliáše Artisty, o němž praví Paracelsus ve své knize o nerostech, že přijde po něm, osvítí svět a bude znáti pravé tajemství transmutace, jakož i jiné vědy, aby zahladil zkaženost, která dobou vetřela se do světa. Tento Eliáš Artista může býti posuzován jen dvojím způsobem: jednou všeobecně a po druhé se vztahem k určité osobnosti. Všeobecně nelze vyrozumívati nic jiného, než určitou dobu, kdy dospějí dříve nebo později věci ke své dokonalosti a zralosti; a toto praví sám Paracelsus: Aeque enim artes Eliam habent, ac de caetero intelligitur. Podle tohoto výkladu lze říci, že výmluvnost měla svého Eliáše v době Platonově a Aristotelově, těchto dvou nejmohutnějších sloupů vědy; a právě toto lze říci o všech určitých dobách, v nichž se přihodilo něco podivuhodného nebo znamenitého pro člověčenstvo. Míní-li se to se vztahem k určité osobnosti, tedy je míněna osobnost, jež měla vynikati všemi oněmi silami a ctnostmi, jež jsou připisovány Eliáši Artistovi. Takové určité osobnosti neměl na mysli Paracelsus, nýbrž představoval si spíše široce založenou reformační společnost vědecko-náboženskou, jež byla znázorněna osobností Eliášovou. (Srovnej: Über geheime Wissenschaften, Initiationen und neuere Verbindungen. Prvý svazek. (1786.)

[24]) K. Kiesewetter ve spise Geschichte des neueren Occultismus; geheimwissenschaftliche Systeme (2. Aufl. v. R. Blum, Leipzig 1907) na str. 126 a d. jmenuje, kromě uvedených, ještě tyto paracelsisty jako přívržence nebo příbuzné bratrstvu: Gerharda Dorna, vydavatele spisů

loga Jana Arndta[25]) autora knih „Vier Bücher vom wahren Christenthum" (1605) a „Paradiesgärtlein aller christlichen Tugenden (1612), oblíbené to četby českých bratří, jenž složil pod názvem „Zweites Silentium Dei" spis rosenkruciánský.[26])

V třetím období (po r. 1604) sdružovali se rosenkreuzerové hlavně v tak zvaných akademiích. Tak Schuster uvádí akademii alchymistů rosenkreuzerů, jež byla r. 1622 v Amsterodamě; členové nosili ve schůzích modrou stuhu, na níž visel zlatý kříž s růží.[27]) Také v Haagu existovala té doby rosenkruciánská společnost, jejíž členové obývali výstavnou budovu. Podobnou společností byl svaz alchymistů „Collegium Philosophicum", založený r. 1620 v Rostoku přírodovědcem, lékařem a matematikem Jungiusem (vlastně Jungem; 1587—1657),[28]) přítelem Andreäovým. Kromě toho byly společnosti R. C. v Hamburku, Erfurtu, Kodani, Mantově, Benátkách a Londýně. H. Jennings zmiňuje se o existenci rosenkruciánství v Paříži, jež znovu ožilo r. 1623; tehdy prý bylo shledáno 36 bratří, z nichž 6 bylo v Paříži, ostatní žili mimo Francii.[29]) K těmto společnostem patří i pozdější akademie alchymistů rosenkreuzerů založená v Norimberce; jejím členem (a v mládí i sekretářem) byl filosof a polyhistor Gottfried Wilh. Leibniz (1646—1716.) Členové uvedených akademií a společností R. C. nazývali se „skuteční" nebo „praví" rosenkreuzerové, později

Paracelsových, Alexandra Schutena, tělesného lékaře Rudolfa II. Martina Rulanda, spisovatele českého a lékaře Tadeáše Hájka, Jiljího Gutmana, anhaltského lékaře Julia Sperbera, bamberského lékaře Henninga Scheunemanna, kazatele a lékaře Jana Gramanna.

[25]) Jan Arndt narodil se 27. prosince 1555 v Ballenstedtu v Anhaltsku, byl 1599 pastorem v Brunšviku, 1609 v Eislebenu a od r. 1611 generálním superintendentem v Celle. Zemřel 15. května 1621 v Celle. Srovnej: F. Arndt: J. Arndt (Berlin 1838) a Pertz: De Joh. Arndtio (Hannov. 1852).

[26]) Arndt popisuje v tomto spise poprvé zapalovací sklo, z čehož se dá souditi, že R. C. znali tento vynález již před Tschirnerhausenem.

[27]) Dr. Georg Schuster: Die geheimen Gesellschaften, Verbindungen und Orden, 2 svazky; Lipsko 1906.

[28]) Srovnej: Guhrauer: Joach. Jungius und sein Zeitalter (Stuttgart 1851).

[29]) H. Jennings: Die Rosenkreuzer, ihre Gebräuche und Mysterien; übersetzt von A. v. d. Linden (Berlin 1912).

též „rosenkreuzerové starého systému",[30]) dle jiných „řád zlatého Růže Kříže (nebo „Růžového Kříže",[31]) a byli navzájem v živých stycích.[32]) Jejich cílem bylo většinou vyhledávání pravdy z rozumu a zkušeností, někteří z nich, kromě theosofických snah, pěstovali přírodovědu, zvláště chemické vědomosti a zručnosti; za veřejný cíl měly obyčejně podporování vědy, umění a výchovy.[33])

Počátkem druhé poloviny XVIII. století uvádí se jako imperator R. C. jistý Tobiáš Schulz z Amsterodamu. V té době jsou již zprávy o činnosti bratrstva nejisté; pouze tolik je známo, že posledním známým imperatorem byl praděd Karla Kiesewettra († kol. r. 1802), jenž zastával tento úřad až do r. 1792 a že illuminăti Joh. G. Schrepfer (1730—1774), Saint Germain (narozen mezi 1720—30, † 1780) a Cagliostro (1743—1795)[34]) byli nějaký čas jeho členy.[35])

Kolem roku 1800 pokusil se lékař Kar. Arnold Kortum (1745—1824), autor Jobsiady (1784), znovu oživiti

[30]) Srovnej: Der Rosenkreuzer in seiner Blösse; Amsterd. 1781.

[31]) Chrysophiron (J. Chr. von Wöllner): Die Pflichten der Gold und Rosenkreuzer alten Systems (Altona 1792).

[32]) Z tohoto období jmenuji člena R. C. Jana Kunkela z Löwensternu (1633—1702), slavného chemika a vynálezce fosforu, jenž na základě alchemického předpisu, jenž byl tajemstvím bratrstva R. C., vyrobil zlato, jak sděluje ve spisech Laboratorium Chemycum a Crocus Martis.

[33]) Srovnej o rosenkruciánech vůbec: Waite: The real history of Rosicrucians (Lond. 1887). — Mnoho publikací rosekrucianských zaznamenává antiquarní katalog N. S. č. 121, od T. O. Weigela (Lipsko 1906).

[34]) O Schrepferovi, St. Germainu a Cagliostru srovnej spisek: Fr. Bülau: Geheime Geschichten und rätselhafte Menschen. Třetí svazek. (Universal Bibl. č. 3106, Lipsko); také: Compendio della vita delle geste di Giuseppe Balsamo, denominato il conte Gagliostro (Řím 1791) a O. J. Cooper: The comte de St. Germain.

[35]) R. 1716 uveřejnil saský kněz Sincerus Renatus (recte Richter), za příčinou stoletého výročí probuzení řádu, způsobeného spisem Andreäovým »Fama Fraternitatis«, spis nazvaný: Die wahrhafte und vollkommene Bereitung des philosophischen Steins der Bruderschaft aus dem Orden des gülden und Rosenkreuzes, denen Filiis Doctrinae zum Besten publiciert (Vratislava, u vdovy Fellgiebelové a synů). V tomto spise sděluje autor, že po několik roků jsou mistři R. C. v Indii a že není již žádného z nich v Evropě (str. 125). Zpráva ta není než výmyslem autorovým a není ničím doložena. — Rovněž i jiní spisovatelé se domnívají, že původní řád R. C. v 18. století zanikl. Srovnej: Jos. Al. Maier: Über Jesuiten, Freimaurer und deutsche Rosenkreutzer, Leipzig 1781, str. 91—128: Zuverlässige Nachrichten über die Aechtheit der heutigen deutschen Rosenkreutzer.

původní bratrstvo R. C. na základě starých tradic a učiniti z něho hermetickou společnost v Bochumu v Německu; zůstalo však jen při pokusu. Rozptýlení rosenkruciáni uchýlili se již dříve směrem mysticko protestantským, jehož nauka opírala se o bibli a co do mystiky o Jakuba Böhma (1575—1624)[36]. Směr těchto posledních R. C. směřoval k sloučení kabbalistických theorií o emanaci s křesťanskými, směr, jenž připravoval půdu pro spojení rosenkruciánů s martinisty[37] a illuminátý[38]. Dle jiných zpráv ponořili se poslední R. C. v hloubání a žili v nadšené křesťanské theosofii.[39] Na jejich místo nastoupili svobodní zednáři.[40]

[36]) Paul Sédir: Le Bienheureux Jacob Boehme, le cordonnier — philosophe.

[37]) Původcem řádu Martinistů byl francouzský theosof Louis Claude de Saint Martin (1743—1803). Úkolem řádu je praktická theurgie a snaha adeptů záleží v prohlubování vědy duší a nabytí mimořádných schopností. Srovnej: Caro: Essai sur la vie et la doctrine de Saint Martin (Paris 1854); Papus: Martinésisme, Willermosisme, Martinisme et Franc-maçonnerie; Hauner: Stručný nástin některých tajných společností (Praha 1905).

[38]) 1. května 1776 založil v Ingolstadtu Adam Weishaupt (1748—1830) řád německých illuminátů. Účelem řádu bylo pěstování vyššího poznání Boha a úzkého styku se světem duchovním. Členem mohl se státi jen ten, kdo byl před tím svobodným zednářem. V novější době se řád reorganisoval a má sídlo v Drážďanech. Srovnej: Wolfram: Die Illuminaten in Bayern und ihre Verfolgung (Erlang 1899—1900; 2 díly). Dějiny řádu illuminátů od založení až do novější doby, vydané jeho členem Leopoldem Engelem r. 1905 v Drážďanech.

[39]) V knize Sara Mérodacka J. Peladana: Umění státi se magem (jež vyšla v překladě autora tohoto spisu nákladem Al. Srdce v Praze r. 1920) zmiňuje se autor o svém bratru, doktoru Peladanovi, jenž se Simonem Brugalem náležel k poslední ratolesti Růže † Kříže, tak zvané toulouseské a připojuje, že zároveň s Arouxy, D'Orienty, vicomty de Lapasse i on je původem z Rosenkreuzu.

[40]) Svobodnými zednáři nazývali se původně skuteční zedníci, sdružení ve zvláštní organisace (zv. lóže), jež, nejsouce obmezovány místem, svobodně procházeli Evropou, budujíce na zakázku chrámy a jiné výstavné budovy. Tak na př. od svobodných zednářů vystavěna byla katedrála ve Štrasburku, dóm v Kolíně n. R., klášter v Batalze v Portugalsku, vystavěna basilika sv. Pavla v Londýně a mn. j. Tato řemeslná sdružení během doby změnila se v sdružení dělníků intellektuálných, již podrželi název svobodných zednářů, ale vytknuli si za účel mravní a duševní zušlechtění člověka a šíření blaženosti dobrými skutky humanitně a kosmopoliticky s používáním symbolických forem, obrazů a zvyků vzatých z řemesla zednického. Členové dělí se na tři stupně (učeň, tovaryš a mistr) a tvoří spolky, řečené lóže, různě pojmeno-

Ohlas bratrstva Růže a Kříže, jenž vznikl mezi rokem 1756—1765 v jižním Německu pod názvem řád německého zlatého a růžového kříže (Orden der deutschen Gold und Rosenkreuzer[41]) a byl řízen drem. med. Scheiszem z Löwenfeldu a drem Dopplmayerem a rozšířil se po Německu a odtud do Ruska, je již novotvarem, povstalým zanesením rosenkruciánských snah do svobodného

---

vané. V čele svazu některých lóží stojí velká lóže. Srovnej zejména: Findel: Geist und Form der Freimauerei, Instruktionen (6. vyd., Lipsko 1898); Emanuel Rebold: Historie générale de la Franc-Maçonnerie (Paris 1851); Klos: Geschichte der Freimaurer in England, Irland u. Schottland (Frankf. 1848); R. Fr. Gould: The history of Free masonry (1886, 6 sv.); Findel. Geschichte der Freimaurer (7. vyd., Lipsko 1900); Bröcker: Die Freimaurerlogen Deutschlands von 1737—1893 (Berlin 1894); Abafi: Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn; d'Elvert. Freimaurerei in Österreich, besonders in Mähren (Notizenblatt 1866, str. 1—6). U nás psali o svobodných zednářích: J. Neruda: Návštěva u svobodných zedníků (Květy r. 1866); Dr. Vil. Gabler: O vlivu svobod. zednářů na průběh veliké revoluce francouzské (Musejník 1892, str. 85—107); G. J. Haněl: Überblick über die Geschichte der Freimaurerei in Böhmen (1903); T. G. Masaryk: Svobodní zednáři (Naše Doba XIII, 1905); Hauner: Stručný nástin někt. taj. společ. (Praha 1905); týž: Svobodné zednářství (Novoročenka Veraikonu 1918, str. 56—64), Poznámky ku poznání svobod. zednářů (Dvacátý Věk r. V., č. 2—3, 1905), Kaleidoskopické obrázky o bratřích tří bodů (Isis r. I. č. 7, 1906); R. Smažík: Kanálka (Vinohr. 1911; pojednává hlavně o hraběti Canalovi a jeho době); Dr. Jos. Volf v úvodu k Modlitbám svobodného zednáře, vydaným r. 1784 (Praha 1914), Vyšetřování J. Ev. Purkyně pro svobod. zednářství (Čas. Č. Musea 1912, str. 274); (Karafiát:) Paměti spisovatele Broučků (v Praze 1919; o zednářství viz tam odd. 4 B.). Pro zednářství v Čechách najdou se také zprávy u Kalouska v Dějích Král. čes. společnosti nauk (1885), u Jos. Svátka v Obrazech z kulturních dějin českých, díl II. a v románu Hrabě Špork a u J. V. Práška v Dějinách cís. a krále Josefa II. Kromě toho viz porůznu články: v Kalendáři Koleda na r. 1852 (Děje volného zednářství), v Lumíru r. 1852, ve Zlaté Praze r. 1911.

[41]) V Německu tento řád těšil se přízni pruského krále Bedřicha Viléma a jeho členy byli zejména pruský ministr Joh. Christ. von Wöllner (1732—1800), pruský generál Joh. Rud. von Bischofswerder (1741—1803) a přírodozpytec a cestovatel Georg Forster († 1794). Srovnej: Chrysophiron (J. Chr. v. Wöllner); Die Pflichten der Gold- und Rosenkreuzer alten Systems (Altona 1792), N. A. Boutmy: Kabbala, sekty a tajné spolky (přel. Jiří Hora; Praha 1915). — V stejné době vyskytli se také v Německu t. zv. Rosaisté, nazvaní podle bývalého anhaltského superintendenta Rosy, jenž založil společnost, jež měla za účel pěstovati alchymii, theosofii, kosmosofii a mechaniku a jež rozšířila se v Německu a Švédsku; tato společnost nesouvisí však se

zednářstva.[42]) Sem spadá i pozdější t. zv. svaz růžového kříže (Rosenkreuzerbund), o němž píše Dr. Frt. Hartmann v knize Unter den Adepten a jemuž přináležel sám Hartmann a Dr. Karl Kellner (1851—1905).[43])

Nejmladším projevem rosenkruciánských snah je kabbalistický řád Růže a Kříže, založený r. 1882 ve Francii Stanislavem de Guaïtou (1861—1898)[44]) a třetí řád Růže † Kříže katolický, ustanovený Joséphinem Peladanem (* 1859).

Tyto všechny novotvary Růže † Kříže nespadají již v rámec této práce a proto se o nich nerozepisuji. O tuto rovněž důležitou práci nechť se pokusí jiní pracovníci a osvětlí význam rosenkruciánských snah v svobodném zednářství a v jiných tajných společnostech, jakož i vztah těchto novějších útvarů R. C. k bratrství starého systému.

žádným útvarem R. C., jako s ní nesouvisí společnost »Křížových bratrů« (Kreuzbrüder), jež vznikla r. 1777 ve Slezsku a jež brzy na to opět zanikla. Srovnej. Fr. Bülau: Geheime Geschichten und rätselhafte Menschen. Třetí svazek, str. 50. (Universal Bibl. č. 3.106, Lipsko),

[42]) Srovnej: Starke Erweise aus den eigenen Schriften des Hochseligen Ordens Gold und Rosenkreutzer für die Wahrheit, dass seine in Gott ruhende Väter von ewiger Thät und Wirksamkeit sind. Von einem ächten Liebhaber des wahren Lichts. Wien, Regensburg, Berlin 1788. — V Čechách vyskytuje se v té době (po r. 1760) Bratrstvo či Společnost zlatého růžového kříže (či zlaté křížové růže) v Praze, s nímž souvisela odnož zednářských loží »Bratrstvo s hvězdou kříže v Brně«. Srovnej též: Breviarium confraternitatis aureae et rosae crucis; rukopis universitní knihovny v Praze sign. VIII H 77, na který upozorňuje Dr. Jos. Volf ve spise »Bratří Růžového kříže v zemích českých atd. Některé zprávy jsou též v Lumíru 1861, str. 82 a j.

[43]) Srovnej: Dr. Frt. Hartmann. Dr. Karl Kellner (Blätter zur Pflege des höheren Lebens r. III. č. 10 (1906).

[44]) Kabbalistický řád R † C má tři stupně: bakalarát, licenciát a doktorát kabbaly. Řád je řízen nejvyšší radou, skládající se ze tří komor, nad nimiž vládl velmistr Guaïta. Do kruhu zasvěcenců tohoto řádu mohl býti připuštěn jen ten, kdo měl tři stupně řádu Martinistského a složil přísné zkoušky z věd kabbalistických, jichž these uveřejňovala »Initiation«. Na zevnějšek hleděl řád ten působiti potlačováním černé magie a odhaloval podvodníky, kteří pomocí zvráceného magnetismu poškozovali své bližní. Publikace kabbal. řádu R † C zaznamenává katalog Biblioteky Chacornac v Paříži (1906). Srovnej: M. Barrès: Un Rénovateur de l'occultisme — Stan de Guaïta — 1861—1898; Paris, Chacornac; K. P. Dražďák: † Markýz Viktor Stanislav de Guaïta (Sborník pro filos., myst. a okkultismus II., seš. 2 a 3; 1898). Také v Čechách má kabbalistický řád R † C své příslušníky.

III.

Cílem Bratrstva Růže a Kříže byla původně transcendentální chemie, k níž přidružily se další práce, jež týkaly se zlepšení lidstva a pátrání po tajemstvích přírody.

S počátku byli prý jen čtyři členové, jichž počet vzrostl později na osm. Všichni bydleli společně v budově, vystavěné imperatorem R + C, na počest Sancti Spiritus. Těmto členům svěřil Rosenkreutz pod slavnou přísahou věrnosti a mlčenlivosti svá tajemství, jež, sepsána ve zvláštních knihách, tvořila řádovou knihovnu.

Z pravidel společnosti uvádím tato:

Členové mají léčiti nemocné zdarma.

Není předepsán zvláštní řádový oděv, nýbrž každý nechť se šatí tak, jak je obyčejem v jeho kraji.

Určitý den v roce musí se bratří shromážditi v domě Sancti Spiritus, nebo ospravedlniti příčinu své nepřítomnosti.

Každý z bratří má si vybrati schopnou osobu, jež by po jeho smrti stala se jeho následníkem.

Značka R. C. má sloužiti za pečeť, heslo a titul společnosti.

Hrob každého bratra, v cizí zemi zesnulého, má zůstati utajen.

Bratrstvo má zůstati 120 let v tajnosti; a bratří nechť věří, když by jejich společnost někde zanikla, že může býti opět znovuzřízena u hrobu svého zakladatele.

Bratrstvo chtělo vybudovati mystickou budovu Svatého Ducha, v níž by boha ctili, sebe i jiné vzdělávali. Bratrem se mohl státi jenom ten, kdo členem bratrstva byl navržen a kdo složil přísahu věrnosti a mlčenlivosti. Základním principem sdružení byla bratrská láska a svornost, spojená se střídmým životem a blahočinností na

venek. Mezi sebou se členové vydatně podporovali vůlí i činem. V jejich čele stál nejvyšší, tak zvaný otec; pod ním byli nejstarší, kteří pečovali o mladší, jež tvořili třídu žáků, kteří se musí ještě učiti. Noví mistři byli postupně voleni v domě Sancti Spiritus[1]) a členové R. C. mohli býti nahrazeni jen po své smrti.

Robert Fludd, pozdější vynikající člen R. C., líčí ve spise „Summum bonum" život bratrstva takto:

Bratří R. C. bydlí v domě či chrámu moudrosti, jenž stojí na vrchu rozumu a Duch Svatý jest jejich učitelem; odtud plyne jejich znalost pravé magie, kabbaly a alchymie. O paláci Bratrstva vypravuje již písmo svaté. Šalomoun nepokládal tohoto chrámu bratrstva za lidské dílo, nýbrž za duchový výtvor, podle jehož vzoru byla vytvořena archa úmluvy, jakož i chrám Šalomounův a podle něhož je utvořen i člověk, v němž přebývá Duch Svatý.[2]) Vybudování takového chrámu pomocí Bratrstva jest odhalení tajemné skály moudrosti nebo mystické moudrosti o kamenu patriarchů, který se zove také dům boží, to značí vybudování duchovního domu nebo paláce na skále rozumu. Tato mystická kamenná stavba sluje Betlehem. Bratří, kteří se stali ze zevnějších kamenů vnitřními duchovními kameny čili díly společné skály moudrosti, získávají schopnost propůjčovati všemu pozemskému nový život. Tvůrce této budovy zove se architekt a každý bratr pracuje též jako stavitel na dokonání této započaté stavby podle slov apoštolských: Podle milosti boží, kteráž mi jest dána, jako moudrý stavitel založil jsem základ, jiní pak na něm staví dále; avšak každý měj zřetel, jak na něm staví. Základu nemůže však žádný položiti, kromě toho, kterýž položen jest, jenž jest Kristus Ježíš.

Značka bratrstva „Růže a Kříž" bývá různě vykládána. Obyčejně vykládá se v souvislosti se jménem zakladatelovým Rosenkreutzem. Někteří okultisté vyklá-

[1]) Dům Sancti Spiritus byl položen asi v krajině jihoněmecké.

[2]) Též Bacon z Verulamu mluví ve své Nova Atlantis o neviditelném paláci Šalomounově v intencích Bratrstva R. C. Rovněž i Šimon Studion, jenž r. 1604 napsal mystické dílo, jež zůstalo v rukopise a nazývá se Naometria, popisuje vnitřek a zevnějšek chrámu, to jest mystické popsání vnitřku a zevnějšku člověka, na nějž hledí jako na chrám božství.

dají značku symbolicky: růži co znak mlčení, kříž co znak víry. Jiní pak podávají výklad alchymistický: růžovým křížem označovali prý alchymisté při svých pracích jistý přípravek, jehož výrobě naučil se i Kristian Rosenkreutz. Písmena F. R. C. vykládána také jako Fraternitatis Rosis Cocti, to jest Bratrstvo svařené rosy, což prý byl jen jiný název kamene mudrců.[3]) Jiní opět odvozují značku růžového kříže od „řádu stavitelů z východu", jenž trval v Anglii již kolem r. 1196 (dle jiných již dříve) a jemuž přináležel též Raimond Lullius. Tento tajný řád měl v erbovním znaku červenou a bílou růži a z toho povstalo prý jméno Bratrstvo červeného (nebo růžového) Kříže. V skotském řádu Titově jest rytíř nebo princ Růže Kříže (le souverain prince Rose — Croix de Heredom) 18. stupněm, do něhož byl zasvěcen na př. pretendent anglického trůnu Karel Stuart (1720—1788). Dle Schustera užívali členové bratrstva růži a kříž co znak lásky a utrpení, jak už dříve emblemem přírodních filosofů byla růže, ležící na kříži (ukřižovaná růže). Rozhodně však označení růže a kříže je prastarého původu.[4]) S křížem shledali se již Španělé, když poprvé vnikli do Peru a Mexika[5]) a s růží shledáváme se již v staré mystice východní.[6])

Co se týče duchovní moci bratrstva, hlásaly se o ní přímo zázračné věci. Uvádím některé z oněch podivuhodných vlastností, připisovaných Růži a Kříži, jak je líčí někteří spisovatelé tehdejší doby.[7])

[3]) O symbolice a poesii alchymistické viz Ot. Zachar: Symbolika v alchymii (Světozor 1897) a Poesie alchymická (Květy XXIII., 1901).

[4]) Srovnej: Dr. J. S. Semler: Unparteiische Sammlung zur Historie der Rosenkreuzer I.—IV., Lipsko, 1786—88; Emanuel Hauner: Stručný nástin některých tajných společností, v Praze 1905.

[5]) Kříž byl znám od nepamětna starověkým národům. U Egypťanů byl to crux ansata, u Indů svastika.

[6]) Tak na př.: Nauruz, Růže z Tamulu nebo Saronu, nebo vodní růže, lilie Padmova, lotus, »křižovaná« pro spasení lidské — křižovaná v nebesích v čas jarní ekvinokce. Peršané oslavují ji v tu dobu v tom, co nazývají Nou-Růže, to jest Nauruz. (Srovnej: Malcolm: History of Persia sv. II., str. 406). — Připomínám i pověst o Adonisovi, jenž Afroditou byl změněn v rudou růži. (Srovnej: Drummond: Origenes sv. III., str. 121.) — O růži je také řeč v Kabbale. (Srovnej: Kabbala denudata. Ed. 1677. Sulzbach P. 333.).

[7]) Über geheime Wissenschaften, Initiationen und neuere Verbindungen. Prvý svazek. Altenburg 1786. (Ve Sdělení Francii, týkající se

Tak tvrdí o sobě původní členové R. C.:

Že jsou určeni k nastávajícímu obnovení všech věcí tohoto světa, čímž před jeho koncem vše má býti uvedeno v lepší stav.

Že slynou v nejvyšší míře moudrostí a zbožností mysli a jsou obdařeni zvláštními výsadami přírody a mohou tyto dle libosti sdělovati jiným.

Nechť se nalézají kdekoli ve světě, přece vidí vše, co se v ostatních místech světa děje, právě tak, jako by tam byli sami přítomni.

Nepodléhají ani hladu, ani žízni, ani stáří, ani nemoci, aniž jiným nesnázím.

Vědí zjevením, kteří lidé jsou schopni nebo neschopni pro jejich bratrstvo.

Mohou žíti ve všech dobách, jako by žili již od počátku světa a žíti mohli až do jeho skončení.

Mají knihu, v níž jest obsaženo vše, co ve všech současných a budoucích knihách je a býti může.

Mají schopnost donutiti nejmocnější duchy a démony, aby jim sloužili a mohou mocí svého zpěvu přikouzliti si perly a vzácné kameny.

Bůh je ochraňuje v čas nebezpečenství oblakem a nikdo jich nespatří než ten, kdo má zrak bystřejší než orel.

Osm prvých bratří jejich společnosti vyléčilo tolik nemocných, že množství to bylo jim obtížné; a jeden z nich, jenž byl velice znalý kabbaly, jak vysvítá z jeho knihy H, uzdravil malomocného hraběte z Norfolku.

Bůh určil, aby se počet jejich společnosti rozmnožil.

Vynalezli novou řeč, aby mohli vysvětliti skrytou povahu všech věcí.

Docílí, že se trojnásobná papežská koruna rozpadne v niveč.

Vyznávají otevřeně a beze strachu před trestem, že papež je Antikristem.

Zavrhují rouhačství východu i západu, to jest, Mohamedovo i papežovo a uznávají dvě svátosti s obřadnostmi prvého obnoveného chrámu.

---

pravé historie Bratrstva Růže-Kříže od G. Naudé. Dle pařížského vydání z r. 1623.)

Uznávají čtvrtou monarchii a římského císaře jako hlavu svou a ostatních křesťanů.

Mohou mu poskytnouti více zlata a stříbra, než může dostati španělský král z obou Indií; tím spíše, že jejich poklady nemohou býti nikdy vyčerpány.

Jejich kolegium, jež se nazývá Sancti Spiritus, nemůže býti nikdy poškozeno, ačkoli je vidělo mnoho tisíc lidí.

Jejich knihovna čítá mnoho tajemných knih, z nichž prvá má název Axiomata, jiná Proteus, třetí Rota mundi. Kromě toho mají dvě Knihy Světa, z nichž prvá byla přeložena jejich zakladatelem z arabštiny do latiny za doby jeho pobytu v Dankaru, druhá pak byla jím samým sepsána. Dále mají velký slovník a posléze knihu, po bibli ze všech nejužitečnější, kterou držel ctihodný otec R. C. po své smrti v pravé ruce.

Jsou ujištěni a pevně přesvědčeni, že pravda jejich učení potrvá do skonání světa.

Ujišťují též, že nemluví ani v hádankách ani v podobenstvích a že nechtějí býti považováni za lidi, toužící po novotářství; rovněž nechť si nikdo nemyslí, že neobezřetností uniklo jim oznámení tolika podivuhodných věcí, nebo že je sdělují z bezbožnosti.

Konečně ujišťují, že pozadí sklepení domu Sancti Spiritus, v němž nalezli pohřbené tělo zakladatele bratrstva, bylo ozářeno sluncem, jež mělo světlo od slunce světa a v jehož záři uviděli kovovou desku, jež spočívala na kulatém oltáři a na níž bylo napsáno:

A. C. R. C. Hoc universi compendium vivus mihi sepulcrum feci

a v kruhu kolem: Jesus mihi omnia.

Dále našli zde sošky s nápisy, z nichž prvý zněl: Nunquam vacuum, druhý Legis jugum, třetí Libertas evangelii a čtvrtý Dei gloria intacta. Byly tam také různé hořící lampy, zvony, zrcadla rozličných vlastností a několik knih a manuskriptů, mezi nimi slovník učení Paracelsova a zdrobnělý svět, který otec Rosenkreutz pečlivě zhotovil a jenž ve všech částech a pohybech podobal se velkému světu. Kromě toho byl na dveřích sklepení nápis:

Post CXX annos patebo.

Tím označen rok 1604 jako rok obrody jejich řádu a důvod jejich vystoupení na veřejnost.

Toto sklepení, v němž odpočívala mrtvola Rosenkreutzova, mělo 7 stran a 7 uhlů; každá strana byla 5 stop široká a 8 stop vysoká. Bratří rozdělili sklepení na 3 rozličné části: na klenbu neboli nebesa, na stěny čili strany a na podlahu čili zem. Nebe a země byly rozděleny v trojúhelníky souhlasící se stranami; každá strana pak rozdělena na 10 trojúhelníků s figurami a příslovími, určenými, by osvítily zasvěcování.

Pod oltářem nalezli bratří pochováno zcela neporušené tělo Resenkreutzovo. V ruce držel knihu psanou zlatými písmeny na pergameně, označenou T: Testamentum Fratrorum Rosae et Aurae Crucis a na konci této knihy byla uvedena jména 8 bratří, kteří byli přítomni smrti a pohřbu otce R. C. [8])

V tomto Testamentum sděluje společnost svá tajemství světu. Vykládá, že jest příslušnicí náboženství křesťanského, ale že nepatří žádné církvi zvlášť, že si váží každé dočasné moci, zejména Vladaře a Království a že dělat zlato není pro ni nic obtížného, že ona má ještě řadu jiných tajemství, lepších než zlatodějství.[9]) A spis se končí slovy: Ačkoli tisíce lidí vidělo z blízka náš dům Sancti Spiritus, zůstane věčně neporušený, nezničitelný, nepřístupný i dokonale skrytý světu bezbožnému.

*

Pro pochopení druhého období Bratrstva R. C. chci se zmíniti o některých zákonech a pravidlech[10]), jichž

[8]) Srovnej s vypravováním o nalezení hrobu egyptského kněze Herma a jeho Smaragdové Desky, jenž se v mnohém podobá nalezení hrobu Chr. Rosenkreutze a jeho knihy Testamentum Fratrorum Rosae et Aurae Crucis.

[9]) Tak se vypravuje, že rosenkreuzři znali tajemství lamp, hořících po věky (Blavatská v článku »Věčné lampy«, v Sb. pro F. M. a O. r. L., vykládá, že podstatu těchto lamp tvořil olejný výtažek z asbestu); rovněž znali tajemství prodloužení lidského života a divy magnetismu.

[10]) Upozorňuji, že zákony a pravidla tohoto období odlišují se v mnohých článcích od zákonů a pravidel, jež jsem uvedl v prvním období trvání R. C., jak možno se přesvědčiti jejich srovnáním.

bylo bratřím dbáti a které obsahuje spis „Bereitung des philosopischen Steins." (Breslau 1710).

Praví se tam, že tato společnost (R. C.) byla založena dávnými duchovními bohatýry za velmi přísných podmínek a zákonů, což asi bylo příčinou, proč na počátku XVII. století mělo bratrstvo tak málo členů. Proto kolem r. 1614 bratrstvo zavolalo do širého světa, svolávajíc bratry, jichž shledalo se jenom devět a dva učenníci. Tito po dlouhé a zralé úvaze rozhodli, že nutno bratrstvo rozmnožiti, aby se neztratil tak neocenitelný klenot, jakým je ono.

Proto se usneslo celé shromáždění na řadě článků, z nichž některé uvádím:

Aby bratrstvo, jež dříve sestávalo z 23 bratří, bylo sesíleno na 63 členů a ne více.[11])

Aby do bratrstva nebyl přijat žádný papeženec, kteréžto usnesení se stalo proto, jelikož většina bratrů byla evangelíky. A jelikož z důležitých důvodů přece byli přijímání katolíci a toto vyvolalo vzájemně jen zášť, tož se nadále nařizuje, aby se předešlo tomuto důsledku, by bratr druhého bratra nedotazoval se po víře, nýbrž dovolil, by každý, ať patří víře jakékoli, zůstal volný; a kdyby se potom některý přece dotazoval, lze z toho souditi, že není z bratrstva, neboť znamená to, že neví nic o vnitřním zřízení R. C.

Až se zvolí po úmrtí dosavadního imperatora nový, nechť jím zůstane až do smrti. Volba imperatora na dobu deseti let — dle starého řádu — se tímto zrušuje.

Imperator má míti v seznamu jméno každého bratra a jeho vlast, také zemi, v níž se zdržuje, by v případě potřeby mohli se vzájemně chrániti. Imperator má býti vždy zvolen dle stáří, totiž má jím býti nejstarší bratr. Bratrstvo zbudovalo dva domy, v Norimberku a Ankoně, kde se budoucně mají odbývati schůzky bratří.

Není přípustno, sejdou-li se dva nebo tři bratří, aby volili jiného bratra bez imperatorovy pečeti. A kdyby se vyskytl bratr takto zvolený, nemá býti v bratrstvu uznán za pravého.

[11]) Základním pro počet členů bratrstva zlatého a růžového kříže v 18. století stalo se číslo 24, pod něž počet bratrů zasvěcenců nesměl klesnouti.

Každý učenník nebo bratr až do smrti má býti poslušen svého představeného.

Bratří nesmějí společně jísti, vyjma v neděli; pracují-li však společně, mohou též společně bydleti a společně jísti a píti.

Zakazuje se, v případě volby nového bratra, aby otec volil svého syna nebo bratra, pokud jeho povahy dobře nepoznal a nevyzkoušel; v opačném případě má voliti raději cizího, aby se nemohlo říci, že umění (alchymické) je dědičné.

Byť i byli tři nebo čtyři bratří pohromadě, přece nemohou nikomu, byť to byl kdokoli, dovoliti pracovati, pokud jej nepodrobili přísným cvičením a dobře ve všech operacích jej nevyzkoušeli, že má toužebné přání po dovednosti.

Pakli bratří chtějí učiniti někoho nástupcem, musí dotyčný učiniti vyznání v některém kostele, vystavěném na náklad bratrstva; potom má zůstati dvě leta učenníkem, kterého nechť ponenáhlu bratří poučí o velikosti bratrstva R. C. Potají pak sdělí imperatorovi jméno, příjmení, vlast, povolání a původ učenníkův, aby mohl v příslušný čas vyslati dva či tři bratry s pečetí, by jej přijali do svazku.

Když se bratří sejdou, má býti jejich obvyklý pozdrav: Ave frater, a druhý má odpověděti: Roseae et Aureae; načež prvý nechť dodá: Crucis. A když poznají svůj stav, řeknou společně: Benedictus Dominus Deus noster, qui dedit nobis signum. Pak se prokáží vzájemně svými pečetěmi, a byť i jméno bylo podvrženo a falešné, je těžko falšovati pečeť; bylo-li by spozorováno, že se přece tak stalo, nutno ihned prchnouti z města a nevrátiti se více do svého tamnějšího příbytku.

Výslovně se nařizuje, aby nově přijatý bratr v domech bratrstva složil přísahu a pak byl odměněn lapisem,[12]) (jehož se mu dá vždy tolik, aby 60 let mohl poctivě žíti); pak má počíti s prací; dříve však nechť se poručí bohu a slíbí, že nepoužije onoho magisteria k jeho urážení nebo za účelem, aby nějakou říši zničil

[12]) Míněn lapis philosophorum (kámen mudrců), jenž dle mínění alchymistů obsahoval sílu činiti tělo mladým, zdravým, a měniti kovy ve zlato. (Srovnej: Ot. Zachar: O alchymii a českých alchymistech, str. 183.)

nebo poškodil, nějakého tyrana povyšoval ze ctižádosti nebo z jiných příčin, nýbrž že se bude stavěti vždy nevědomým a říkati, že toto pověstné magisterium je pouze lidský klam.

Zakazuje se, aby bratří dali tisknouti knihy o našem tajemství, jestliže tyto nebyly přehlédnuty dříve bratrstvem,[13]) dále, aby psali enigmaty a charaktery bratrů, jako též naopak, aby proti umění bratrstva dávali něco tisknout.

Chtějí-li bratří mluviti o tajemství, musí býti sami mezi sebou v místě dobře uzavřeném; pak může druh s druhem mluviti otevřeně.

Bratr může dáti bratru lapis a sice zdarma, aby se nemohlo říci, že tento „dar boží" je ke koupi za peníze.

Zakazuje se, aby se konaly projekce před nějakým člověkem, ať z jakýchkoli důvodů, není-li dotyčný člověk přijat do bratrstva.

Nechť bratří vyhýbají se velkým stykům a nevyhledávají žen. Pakli však touží někdo po tělesném styku, dovoluje se mu míti ženu; ale jen, aby s ní rozumně žil; a má-li ženu a dítě, aby jí nedovoloval styku s mladými bratry, nýbrž se starými, pro důsledek, jak se stalo r. 1661, a aby si vážil cti svých dětí jako své vlastní.

Nařizuje se bratrům, aby nevyvolávali u lidí trvalé nenávisti ani extasí a nedotýkali se duševního stavu lidí, stromů nebo rostlin, jako věcí, jež jsou u nás zcela přirozené a obyčejnému člověku se zdají čáry, ježto tím snadno by byli vypátráni, jak se stalo v Římě r. 1620; jsou-li však bratří sami, mohou si zjeviti přírodní tajnosti.

Zakazuje se, aby se lapis podal těhotné ženě, ježto by předčasně porodila.

---

[13]) Ve psaném díle: Toeltii Coelum reseratum chymicum, o němž se zmiňuje G. Naudé, je předmluva: Pravým žákům umění, v níž se praví: tato kniha nebyla nikdy vytištěna, jelikož byla z tisku v Norimberku vykoupena, později od nás (R. C.) do němčiny přeložena, filosoficky a kabbalisticky se všemi k tomu náležitými praktikami, nic nezamlčujíc, co jen k umění nutno pro žáky, kteří byli přijati do bratrstva, k úplnému poučení předepsána; při tom též, jak si mají počínati v kabbalistických tajnostech, nebo v magia divina, která se jim od slova k slovu odhaluje; a neobdrží takové nikdo dříve ke čtení, dokud před tím nedostál svým náležitým povinnostem, nebo není s to, takovým dostáti: Psáno a do němčiny přeloženo r. 1612. Tortrecht, dne 12. května.

Zakazuje se také používati lapisu při honu.

Zakazuje se, aby bratr doprošoval se milosti u kohokoli, má-li u sebe lapis.

Zakazuje se vyráběti vzácné kameny a perly většího rozměru nežli jsou obyčejné.

Zakazuje se (pod trestem zodpovídání se v některém domě bratrstva), by zjevil někdo požehnanou materii, jakož i nějakou manipulaci, kongelaci nebo soluci s touto prováděnou.

Jelikož bratří R. C. prodlévají někdy v různých městech, nevědouce o sobě, budiž jim radou, nikoli však rozkazem, aby o svatodušní dny, chtějí-li se ohlásiti, vyšli branou, která se nalézá proti východu slunce a v blízkosti této brány aby rozvinuli praporec (s červeným křížem, jsou-li od bratrstva zlatého růžového kříže, se zeleným křížem, jsou-li od Růže-Kříže) a zde v okolí setrvali až do východu slunce, pozorujíce, zda snad se neobjeví jiný bratr s rozvinutým praporcem, aby pak obvyklým pozdravem se oslovili, poznali a imperatoru o tom zprávu dáti mohli.[14])

Nařizuje se, že imperator má vždy po deseti letech měniti své sídlo, jakož i jméno a příjmení; což bude moci učiniti i častěji, když by to uznal za nutné a dobré. O této změně zpraví své bratry se všemožnou opatrností a obezřelostí.

---

[14]) Jiný způsob, jak poznávali se navzájem členové R. C., již byli nuceni pro odlehlost svých působišť žíti v odloučenosti (kromě určitého dne v roce, kdy se shromáždili v domě Sancti Spiritus), sděluje Karel Kiesewetter v dějinách řádu R. C.:

Jako poznávací znamení nosili bratří šňůru z černého hedvábí v nejhořejší knoflíkové dírce. Tuto stuhu bratří obdrželi, když dosáhli několika »extasí« a zavázali se slavnou přísahou prokletí, že se spíše nechají na této stuze uškrtiti, než by porušili mlčení, nebo ublížili bohu nebo bližnímu. Jiným poznávacím znamením byla stuha se zlatým křížem a růží, již každý bratr dostal při svém přijetí. Tuto stuhu nosili kolem hrdla, pod šatem, aby málo bylo ji viděti. Ve schůzích kříž na stuze byl nošen na levé straně. Třetím znamením byla malá tonsura ve velikosti zlaťáčku, kterou měli vystřihanou a vyholenou obyčejně mezi vrcholem hlavy a čelem (jak viděti lze na mně, praví sám Kiesewetter). Proto nosila většina jich vlásenky, aby zakryli toto znamení. Srovnej: Joh. Gottl. Buhle: Über den Ursprung und die vornehmste Schicksale des Ordens der Rosen-Kreutzer u. Freimaurer, str. 252, Goettingen 1802.

Je pilný příkaz, aby každý bratr, byl-li námi přijat, změnil své jméno a příjmení a zjinačil lapisem svá leta, též by tolikrát změnil jméno, jak často bude cestovat z jedné země do druhé, aby nemohl býti poznán.

Nechť bratr neprodlévá déle než deset let mimo svou vlast; a pakli odcestuje do jiných zemí, má sděliti, kam se ubírá a jaké jméno přijal.

Rovněž nechť nezačíná s prací dříve, dokud v dotyčném místě nepřebýval rok a neobeznámil se jak s místem, tak i s lidmi; též aby prchal před professores ignorantes.

Žádný z bratří neodvažuj se ukazovati svého jmění, buďsi to zlato nebo stříbro, nebo cokoli jiného, nikomu, buďsi to kdokoli; zvláště však střež se kněží,[15]) poněvadž bratrstvo ztratilo r. 1641 v Rakousku dva své členy následkem takového vyjevení. Proto také se nařizuje, aby se nikdo, ať z jakýchkoli důvodů, nepřijímal z těchto kruhů (řeholí), rovněž aby se nikomu z nich neposkytovalo darů.

Bratří při své práci nechť dají se obsluhovati raději starými lidmi nežli mladými, nechť však co nejvíce dbají, aby tito cizí sami ničeho neprováděli.

Chtějí-li se bratří obnoviti, nechť tak neučiní dříve, dokud neodcestovali do jiné říše; a kde se obnoví, tam nechť tak dlouho setrvají a se nezmění, dokud zase nevrátí se na místo, kde byli před tím a do stavu, v němž byli dříve, než se obnovili.

Když bratří společně stolují, má jejich hostitel tyto všemožně učiti a poučovati, však za podmínek výše uvedených.

Nechť sejdou se bratří, pokud možno, o svatodušní dny v domech bratrstva a zde si vzájemně sdělí jméno imperatorovo, jakož i jeho sídlo; též ještě z jiných důležitých příčin.

Když bratří cestují, nemají se upínati k ženám, ani s nimi obcovati, nýbrž stýkati se s jedním nebo dvěma dobrými přáteli, však, je-li to možno, dělati jako by nevěděli ničeho o tajemství bratrstva.

[15]) Tím jsou míněni patrně mnichové žebravých řádů.

Chtějí-li bratří odněkud odcestovati, nesmí nikomu sděliti, kam půjdou, aniž prodati věcí, kterých nemohou s sebou vzíti; nýbrž nechť sdělí domácímu, aby jejich věci rozdal chudině, pakli se nevrátí do šesti týdnů.

Cestující bratr neměj při sobě ničeho v olejné, nýbrž jen v práškové podobě a sice v prvé projekci, v kovové skříňce, uzavřené kovovou uzávěrkou.

Nechť bratr nenosí při sobě popisu žádné operace, týkající se magisteria R. C.; měl-li by takový, nechť je tak očíslován, aby mu nikdo jiný nerozuměl.

Při cestování a práci v cizině nesmějí bratří ničeho jísti, leč že by jídla byla ochutnána dříve tím, jenž je pozval; a nemůže-li se toto dobře státi, nechť ráno, dříve než vyjdou, požijí gram známého jim léku v šesté projekci: pak mohou bezstarostně jísti. Nesmí se však dopustiti výstřednosti ani v jídle, ani v pití.

Žádný bratr nesmí podati cizímu nemocnému lapisu v šesté projekci, leč jen bratřím R. C.

Když bratr praktikuje s cizími lidmi a je-li dotázán po svém stavu, nechť odpoví, že je nováčkem a nechť staví se nevědomým.

Nařizuje se přísně, když chce bratr pracovati a může-li míti k ruce jiného bratra, aby neukázal žádnému cizímu své práce; kde to není možno, nechť použije učenníkovy pomoci a i tomu nesmí vše ukázati.

Zakazuje se přijímati do bratrstva ženaté muže; a nutno-li zvoliti si nástupce, nechť je to takový, jenž má co možno nejméně přátel. A měl-li by ještě přátele, nechť složí zvláštní slib, že nevyzradí toho nejmenšího, při trestu, který mu uloží imperator.

Bratří, kteří chtějí zvoliti si nástupce, mohou, po dosažení desítiletí, přijímati tyto za učenníky a nechati je pracovati; a teprve, když tito byli potvrzeni imperatorem a tím do bratrstva řádně přijati, mohou je bratří učiniti svými nástupci.

Prohlašuje se, že kdyby nešťastnou náhodou neb neopatrností byl některým panovníkem vypátrán člen bratrstva, že týž má podrobiti se spíše smrti, než vyzraditi tajemství. A ostatní bratří s imperatorem mu slibují, dozvědí-li se o tom, že i svůj život obětují, aby ho osvobodili. Kdyby však neštěstí chtělo, že by dotyčný pa-

novník byl tvrdošíjný a bratr musil zemříti pro zachování tajemství, tož prohlásí jej za mučedníka a slibují, že přijmou na jeho místo někoho z jeho příbuzenstva, pomohou jeho přátelům a zřídí mu náhrobek s enigmatickým nápisem.

Výslovně se nařizuje, aby obvyklá slavnost při přijímání nového bratra odbyla se v některém kostele, vystavěném naším nákladem, v přítomnosti šesti příslušných bratří, kteří předem byli určeni, aby se objevili v pravý čas. Nutno však nového bratra po tři měsíce poučovati, pak dáti mu odznak míru, totiž palmovou ratolest a jej třikráte políbiti se slovy: Milý bratře, nařizujeme ti mlčenlivost. Když se tak stalo, poklekne bratr před imperatorem, oděn jsa v pontifikátní roucho, po způsobu našeho obřadu, se dvěma pomocníky po stranách, totiž po pravé straně maje svého učitele a po levé straně jiného bratra a řekne toto:

„Já N. N. slibuji věčnému a živému bohu, že tajemství, jež mi bylo sděleno" (na to pozvedne dva prsty) „nezjevím nikomu, nýbrž že je zachovám po celý život zapečetěné přirozenou pečetí, jakož i že nezjevím ničeho o jeho účincích, pokud mi budou známy z písemného odhalení nebo z vašeho poučení, ani že prozradím něco o stavu našeho bratrstva, ani místo, ani jméno a příjmení imperatorovo, také že nikomu neukáži kamene; a o tom všem slibuji zachovati věčné mlčení i za nebezpečenství svého života" atd.

Pak přijde jeho učitel a ustřihne mu sedm chomáčů vlasů, zapečetí je v sedmi papírcích a napíše na ně jméno i příjmení bratrovo a odevzdá je imperatorovi k uschování.

Druhého dne jdou bratří do příbytku nového bratra, kdež společně stolují, aniž by promluvili slova a aniž se vzájemně pozdraví. Teprve když odcházejí, řeknou: Frater aureae vel roseae, Deus sit tecum cum perpetuo silentio, Deo promisso et nostrae sanctae Coniugationi; a tak učiní po tři dny.

Když minuly tři dny, mají dle svého uznání a úmyslu poděliti chuďasy dárky.

Mohou zůstati pak pospolu v domě bratrstva dva měsíce, nikoli však déle.

V té době jsou bratří s novým bratrem volní, aby mohli tohoto co možno nejvíce poučovati a učiti.

Nedovolují se bratřím více než tři extase, pokud dlí ve velkém domě bratrstva, an jsou zde jisté operace, které patří pouze našemu magisteriu, aby se načerpalo více světla v tomto tajemství a aby vše zůstalo utajeno.

Když se bratří stýkají, nechť se nazývají jménem, které jim bylo dáno v den jejich profese.

Před cizími však nechť se jmenují svým pravým křestním a vlastním jménem.

Novému bratru má se dáti vždy jméno posledně zesnulého bratra.

Tato všechna pravidla nechť přísně jsou zachována všemi, kdož byli přijati do bratrstva a složili přísahu víry ve jménu našeho pána Ježíše Krista.

Jak se má zachovati discipulus magiae coelestis[16]) sám pro sebe, též vůči bohu, jakož i vůči svému učiteli a vůči jiným lidem, sděluje Sperberův spis Echo der Fraternität, tištěný v Gdansku 1616, toto:

Má býti bohabojný.
Má dbáti kázně.
Nemá míti zvláštních styků se světem.
Má býti zbožný, čistý a bezúhonný.
Má býti střízlivý a střídmý.
Má býti cudný.
Má býti pokorný.
Má opovrhovati penězi a statky a nemá býti lakomý.
Má podceňovati lidské zvyklosti a světskou moudrost.
Má velice toužebně si přáti, aby poznal božskou moudrost.
Má býti poslušný.
Má býti pilný.
Nemá pátrati hned s počátku po velkých tajemstvích.
Nemá se posmívati tomuto vznešenému badání.
Má býti vděčný a štědrý vůči svému učiteli.
Má udělovati rád almužny chudým lidem.
Má velice milovati svého soudruha.
Nemá svého soudruha pomlouvati, aniž jím opovrhovati.
Má býti věren svému soudruhu.

[16]) název učenníka bratrstva.

Má býti pravdivým k svému soudruhu.
Má se projevovati pokorným a mravným ke svému sousedu.
Má zachovávati mlčení o tom, co se dozví v tomto vznešeném badání.

*

Co se týče období, kdy R. C. přecházejí v útvar svobodného zednářstva, sděluje úvod spisu „Starke Erweise aus den eigenen Schriften des Hochseligen Ordens Gold und Rosenkreutzer"[17]):

Že Adam, otec nás všech, obdržel přímo od svého stvořitele nejvyšší moudrost v poznání boha, přírody a všech otevřených věcí, o tom nebude pochybovati snad nikdo, kdo věří v boha a jeho svaté slovo, nýbrž spokojí se neklamným důkazem, že Adam dovedl každé stvoření pojmenovati na základě dokonalého poznání přírody a všech substancí.

Je také neméně věrohodno, že tento praotec sdělil toto vysoké vědění svým dětem a tak dostalo se rozplemeněním lidského pokolení až k nám a zůstane a nezanikne až do skonání světa u vyvolenců jako synů moudrosti. Praví se však: Initium sapientiae timor domini. Z toho snadno se usoudí, že je sice mnoho povolaných, ale velice málo vyvolených, poněvadž málo lidí dbá pravé bázně a poznání boha a přírody; proto byla také pravá moudrost světem a jejími vtipálky opovrhována, za bláznovství pokládána a povždy vysmívána. Ježto však víme, že Adam, Noe, Abraham, Isák, Mojžíš, Aaron, Jošua, David, Salomoun, též Hiram Apif a Hermes Trismegistus, ba až na naše doby mnozí jiní, téměř nespočetní bohem osvícení muži byli a ještě jsou, nesmí naše nadějná vědychtivost nikdy umdlévati, nýbrž stále má se sesilovati a máme denně stávati se moudřejšími a dokonalejšími.

Dále nutno věděti, že, ačkoli od počátku světa praotci a mistři moudrosti se sdružovali a žili odloučeně

[17]) Starke Erweise aus den eigenen Schriften des Hochseligen Ordens Gold und Rosenkreutzer für die Wahrheit, dass seine in Gott ruhende Väter von ewiger Thät und Wirksamkeit sind. Von einem ächten Liebhaber des wahren Lichts. Wien, Regensburg, Berlin 1788.

od profanního davu, přece ujednán byl teprve za časů Mojžíšových řádový zákon svrchované mlčenlivosti v Egyptě a v pusté Arabii a po babylonském zajetí založen spolek v Syrii, též za života Šalomounova a Hermova vytvořeno roztřídění nebo oddělení. Ale jakož tato veledůležitá věc postupem doby po celém okršku zemském se rozšířila a zveličila, však nezlepšila, nýbrž zhoršila zpupností mnohých zlomyslných lidí, tak bylo naše bratrstvo ve 4, 5 a 6 věku 7 moudrými mistry měněno a opravováno a posléze dle hlavního plánu uvedeno v nynější zřízení. Aby však představení lépe utajili své pravé úmysly a lehčeji vyzkoumati mohli vědychtivost lidí, zřídili 3 nejnižší třídy t. zv. svobodného zednářství jako průpravnou školu k vyšším vědám, za jistých parabolických přízdob a výplní; a jakkoli byla tato škola zcela profannována a téměř k nepoznání učiněna mnohými malichernými a neužitečnými přídavky, musí býti vybírány časem po bratrském právu pořadem nejschopnější osoby z jejího středu a nemůže žádný jiný, než mistr jasného světla, vstoupiti do našeho kruhu nebo dosáhnouti stupně juniorátu Růže Kříže.

*

Nesporné jest, že Bratrstvu Růže a Kříže přináležela řada učených a vědychtivých lidí. A byť i z pověstí, jež hojně kolovaly o tomto tajemném bratrstvu, zveličujíce jeho význam a líčíce přímo magickou moc tohoto sdružení,[18]) nebylo mnohé pravdou, přece nutno za to míti, že toto bratrstvo představovalo v tehdejší době středisko tajemných věd.

Proto také mnozí z učených lidí přímo dychtili státi se členy R. C. Zejména v XVI. a počátkem XVII. století, kdy bratrstvo bylo již tak proslaveno, že mužové jako Theophrastus Paracelsus, theosof a lékař Heinrich Khun-

[18]) Srovnej také vypravování Dr. Fr. Hartmanna ve spise Dobrodružství mezi bratry Růže a Kříže. Přeložil V. Procházka (Smíchov 190.). — Okultisté vidí v ideích Bratrstva R. C. snahu, oprostiti duši od tělesného chtíče prostřednictvím samoovládání, zdrželivostí a kázní. Tím vysvětlují i zvláštní schopnosti a neobvyklé výkony jednotlivých členů R. C.

rath (1560—1605),[19]) filosof, přírodozpytec, právník a státník Francis Bacon z Verulamu (1561—1626),[20]) největší dramatický básník anglický William Shakespeare (1564—1616)[21]) a filosof-mystik Robert Fludd přináleželi k jeho členům nebo stýkali se s nimi; kdy Michal Potier věnoval Bratrstvu Růže a Kříže svou knihu Philosophia pura a peripatetický filosof Kombach předmluvu ke své Metafysice a kdy disputovalo se ve vědeckém světě o zprávě, že polský alchymista na dvoře Rudolfa II. v Praze, Michal Sendivogius, byl bratry Růže a Kříže vyzván, by vstoupil do jejich bratrstva.

Tak francouzský alchymista Mikuláš Barnaud cestoval okolo roku 1590 po Německu jen za tím účelem, aby se mohl setkati s mistry Rosae-Crucis a byl jimi přijat do bratrstva. A r. 1601 dal vytisknouti dopis ke všem rosenkrucianům francouzským a vřele jim doporučoval krále Jindřicha IV. a Mořice Nassavského.[22])

Publikace, jež souvisely s bratrstvem R. C. vzbuzovaly tou dobou velkou pozornost vzdělaného světa. Pověstná Fama Fraternitatis R. C. ihned po svém vyjití byla přeložena do několika jazyků[23]) a polemická díla, jež rosenkruciánská literatura vyvolala v katolickém táboře, zejména u jezuitů, byla tak četná, že málokterý obor vědy mohl se tehdy honositi takovým zájmem pro i proti, jaký vyvolalo učení rosenkreuzerů. Jen publikace jediného Andreae vyvolala celou kampaň literární.

Byl tedy význam Bratrstva v době jeho největší působnosti v západní Evropě nesporně značný a nemůžeme se diviti, že zasáhl úrodně i v české písemnictví a že

[19]) Nejdůležitější jeho dílo je: Amphitheatrum Sapientiae aeternae solius verae, Christiano-Cabbalisticum, Divino-Magicum, nec non Physico-Chymicum, tertriunum Catholicum, instructore Henrico Khunrath, etc. 1609.

[20]) Spedding: Account of the life and times of Lord Bacon, Lond. 1879, 2. sv.; Kuno Fischer: Fr. B. und seine Nachfolger (2. vyd., Leipz. 1875); Abbot: Fr. B. (Londýn 1885).

[21]) W. F. C. Wigston: Bacon, Shakespeare and the Rosekrucians, Cloth 1888.

[22]) Srovnej: Echo Fraternitatis R. C. 1616.

[23]) Roku 1614 vyšla německy, 1615 latinsky, 1616 hollandsky, 1617 francouzsky; v českém překladě, však netištěném, prý kolovala v Čechách.

měl i jistý vliv na vývoj naší historie. Nejaktivněji zasáhlo Bratrstvo přímo v náš nejvnitřnější život český účinnou propagací a posléze dosazením na královský trůn člena Bratrstva, kurfiršta Bedřicha Falckého, čímž jejich zájem sdružil se přímo s otázkou české samostatnosti, jež byla tak neblaze rozluštěna osudnou bitvou na Bílé Hoře.

IV.

Tři období historie české byla přízniva Bratrstvu Růže a Kříže, kteréž ten čas ovlivňovalo náš duchovní život a bylo nepřímo účastno i rozhodných událostí naší vlasti.

Prvým obdobím je doba panování Rudolfa II. (od r. 1575 až do počátku XVII. století). Druhé období spadá do druhého desetiletí XVII. století a zaniká během 30leté války. Třetí období pak souvisí s českobratrským působením za hranicemi Čech v době jeho exulace.

V těchto obdobích Bratrstvo R. C. jevilo se českému prostředí ve dvojím světle a tudíž byl jeho vliv dvojí: přátelský a nepřátelský. Přátelský byl k humanitním a protikatolickým snahám Jednoty Českých Bratří a nepřátelský byl k zpátečnickým a jezuitským snahám klerikální armády v zemích českých.

Abychom poznali, v čem se stýkaly, případně doplňovaly snahy Jednoty a Bratrstva R. C. je nutno, abychom si správně uvědomili, jaké byly cesty a cíle duchové práce těch a oněch a porovnali je vzájemně.

Užitečné poučení v tom směru podává nám obsah zajímavé knihy: Allgemeine und General-Reformation der ganzen weiten Welt.[1]) Beneben der Fama Fraternitatis dess Löblichen Ordens des Rosenkreutzes, an alle Gelehrte und Häupter Europae geschrieben. Spis ten byl tištěn v Kaselu u Viléma Wessela r. 1614.

Tento spis je veskrze vážně psán a prosycen vznešeností pravd, jež jsou ztajeny v symbolické obrazy a časové narážky. Dočítáme se zde, že úkolem, jejž si Bratrstvo předsevzalo, má býti vykořenění zla ze světa a

[1]) Dle některých názorů je to překlad, pořízený z Trajana Boccalini, italského satyrika, jenž žil v letech 1556—1615. Srovnej: Henke, Allgemeine Deutsche Biographie.

sice ve všech oborech lidského působení a vědění; lidstvo má býti vychováváno na hlubších základech všeobecné lásky křesťanské, která přispěje k zmírnění lidské bídy a uvede k pravému filosofickému poznání prvních lidí v ráji a k moudrosti, jíž byl obdařen Mojžíš a Šalomoun. Jen a jen sebevzděláním a věděním měli si bratří osvojiti čistý, mravný život. Bratrstvo má býti zároveň střediskem učenců, kteří by si sdělovali nové vědomosti a bojovali proti předsudkům, by mohli se státi dobrými učiteli lidské společnosti.

Dle tohoto spisu nemá žádná reformace světa trvalého a pronikajícího účinku, nezačne-li se s reformací u každého jednotlivce zvlášť a zde opět u dítěte. Za tím účelem jest nutná úsilovná práce, aby příští generace byla již vybudována na těchto základech.

Rovněž „Confessio Fraternitatis R. C.", jež vyšla ve Frankfurtě r. 1616, zjevuje zásady Bratrstva R. C.[2]) Hlásá se zde pravá věda a nutnost změny v světovém názoru jak po stránce rozumové, tak životní, aby opět nadešel na zemi ztracený ráj. Proto nutno, aby bible byla jasně a pravdivě vykládána a papežská moc zničena. Alchymii a vytvořování zlata rozumí bratrstvo tak, že pravé zlato je životní moudrost, kteréž lze dosíci jen pílí, vzděláním a cnostným životem.

Třetí spis, jenž ozřejmuje vznik i účel R. C., je Chymische Hochzeit: Christiani Rosenkreutz; anno 1459, jež je dílem Jana Val. Andreä. Rukopis má datum 1459 (a je patrně úmyslně autorem zpět datován) a vydán byl poprvé r. 1616 v Strasburku u dědiců Lazara Zetznera; později znovu vydán r. 1781.[3]) V tomto spise výslovně se podotýká (na str. 154), že dělání zlata je pro R. C. prací zcela vedlejší a že hlavní snahou bratrstva je mystická alchymie (zušlechťování vnitřního člověka), kterou

[2]) Jako odpověď vyšla: Fama remissa ad Fratres Rosae Crucis. Antwort auf die Famam und Confessionem der Löblichen Brüderschaft vom Rosen Creutz 1616.

[3]) Plný titul tohoto spisu jest: Chymische Hochzeit: Christiani Rosenkreutz. Anno 1459, 1616. — Znovu: Chymische Hochzeit: Christiani Rosenkreutz. Anno 1459. Arcana publica vilescunt: et gratiam prophanata amittunt. — Ego: ne Margaritas objice porcis, seu Asino substerne rosas (Auctore Joh. Valentino Andreä).

bratří považují za jedině správnou a hodnou snahy pravého křesťana.[4])

Plánem R. C. bylo spojení všech učenců a myslitelů k společné práci na uskutečnění pravého křesťanského života, založeného na bratrské lásce a božském uvědomění, jakož i na jednoduchém a prostém životním způsobu, ze kterého je vyloučen přepych a světské kratochvíle.[5]) V tomto sdružení má každý člen příležitost najíti sebe sama a zachrániti se z nástrah a nebezpečí světa, které lidskou duši zavádějí jen na scestí.

Samozřejmě, že tyto zásady a cíle R. C. narazily na rozhodný odpor katolického kléru, jenž vytýkal Bratrstvu, že šíří theologické bludy, stejně jako Jednota Českobratrská, jejíž členy prohlašoval za kacíře.

Stejný nepřítel tedy Jednotu a Bratrstvo sbližoval, tím spíše, že mnohé ze snah R. C. krylo se se snahami Jednoty, ba doplňovalo a posilovalo ještě tyto.

Čeští Bratří, za jejichž duchovního zakladatele lze považovati Petra Chelčického (1390—1460),[6]) počítáni jsou znalci náboženských společností k tajným organisacím nábožensko-vědeckého rázu, hlavně pak k tak zvaným přírodním filosofům.

Tato obec přemýšlivých a vědeckých lidí, jež kolem r. 1450 seskupila kolem sebe zbytky Husitů a Táboritů,

[4]) Srovnej též: Practica Leonis viridis, das ist: der rechte und wahre Fussteig zu dem königlichen chymischen Hochzeit Saal F. C. R.; neben einem Anhang und Explication zweyer Tage der chymischen Hochzeit... durch C. V. M. V. S., Franckfurt 1619. Rovněž: Echo des Ordens R. C. 1616. — Neznámý autor, rosenkrucián, vyjádřil zásadu tu v knize »Wasserstein der Weisen« (1661) těmito verši:

»Die wahrhaftige Alchimey,
und die rechte Theosophey,
seynd beyde also nahe verwand,
als dem Leib ist die rechte Hand...«

[5]) Srovnej se zásadami a učením Českých Bratří, s nimiž tyto snahy R. C. úplně se kryjí.

[6]) Vyznání českobratrské je obsaženo hlavně v Chelčického spisu »Síť víry pravé« (1443; vyšla 1521). — Učení Chelčického vyložil Dr. Jar. Goll v ČČM. 1881 (německy ve zvláštním spise r. 1882). — Ostatně viz též: Lochner: Entstehung und erste Schicksale der Brüdergemeinde in Böhmen und Mähren (Nürnb, 1832), Gindely: Geschichte der Böhmischen Brüder (Prag 1857—58; 2 sv.) a Ernest Denis: Les origines de l'Unité des Frères Bohêmes (Angers 1885).

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

jevila se od počátku své reformační činnosti co svaz, snažící se uskutečniti ideál křesťanské obce, pracující na zvelebení české řeči, na rozvoji české literatury, na povznesení umění, přírodních věd a řemesel, vůbec kultury a pokroku českého národa.

Ačkoli Čeští Bratří nazývali se křesťany a zůstávali příslušníky svých církevních obcí, byli členové této náboženskо-výchovné obce organisováni co tajný spolek o třech stupních posvěcení: auditorů, bratří a dokonalých bratrů.

První stupeň byl nejčetněji zastoupen a byli to zbožní posluchači svých mistrů a vyšších zasvěcenců, kteří připravovali půdu pro vlastní práci bratrstva. Teprve bratří druhého stupně tvořili uvědomělejší celek, představujíce tak jakousi akademii přírodně filosofickou. Třetí stupeň pak byli vlastní budovatelé náboženského chrámu a ochranitelé jeho cílů, pro něž pracovalo bratrstvo a stupeň ten byl dostupný jen pravým zasvěcencům (perfecti).

Čeští bratří bojovali hlavně proti útisku duchovému a národnímu, přejímajíce tak práci, již hlavně konal Hus a jeho stoupenci. Bojovali proti papeži i císaři, stojíce věrně na straně českého lidu a při jeho úsilovné snaze po duchovní i národní samostatnosti, začež byli hojně pronásledováni.

Ku konci první poloviny XVI. století byla část Českých Bratří vyhnána z Čech bratrem Karla V., Ferdinandem; tehdy vystěhovalo se mnoho bratrů do Polska, kde r. 1572 stali se účastnými privilegií Dissidentského míru. Ostatní bratří, kteří zůstali v Čechách, byli nuceni dlouhou dobu se skrývati a tajiti své příslušenství k jediné obci. Proto sdružovali se zjevně ve vědecké kroužky, zakládali knihtiskárenské dílny a různé cechy, aby měli možnost pracovati na dále na svém započatém kulturním a náboženském díle.

Teprve za vlády Rudolfa II. dosáhla Jednota bratrská vrcholu svého rozvoje. Jejich humanistická činnost šla ruku v ruce s reformátorskými snahami za hranicemi.[7]) Jednota vysílala své žáky na učiliště německá, kde tito stýkali se s tamějším vědeckým světem, jenž určoval

[7])L. Keller: Die Reformation und die ältesten Reformparteien

ráz nové, obrodné doby. Vůbec patřili tehdy členové Jednoty v Čechách k nejvzdělanějším kruhům vědeckým, které měly rozhodný vliv na rozvoj vědy, písemnictví a průmyslu, takže se těšili přízni prozíravého panovníka, jenž zasloužilým Českým Bratřím r. 1609 konečně udělil zvláštní privilegia.

Majíc příznivé okolnosti ke svému rozkvětu, pracovala Jednota ve všech oborech pokroku a vědy, pokračujíc tak v práci, nastoupené již Tomášem ze Štítného (1331—1401), Husem (1364—1415) a Chelčickým: česká reformace odnímala zvolna latině, podporované jesuity, výsadu jazyka nutného pro vzdělance a dobývala práva mateřštině. Začala otvírati četné vlastní školy, zakládala vzorné tiskárny, zakládala vědecky-literární kroužky a vůbec jevila všestrannou osvětovou činnost.

Tehdy to také bylo, kdy nastal první duchovní styk srdce Čech s Bratrstvem Růže a Kříže, z nichž někteří členové byli u dvora císaře Rudolfa II. v Praze, jenž se obklopoval alchymisty, učenci a umělci z celého světa.

V.

V druhé polovině XVI. století byly Čechy střediskem kultury tehdejší doby. Praha, jako sídlo mocného a ctižádostivého panovníka, udávala ráz vzdělanosti evropské.[1]) Rudolf II., jenž byl sám horlivým pěstitelem alchymie a astronomie,[2]) byl nejštědřejším mecenášem vědců a umělců, kteří proto přicházeli do Prahy z celé Evropy. Kolem roku 1600 založil Rudolf na hradě pražském i alchymistickou akademii, jakož i bohatě vypravenou císařskou laboratoř.

Samozřejmě, že Rudolfovy náklonnosti k alchymii a astronomii využívali mnozí dobrodruzi, jako Angličané John Dee[3]) a Eduard Kelley, od krále zvaný „zlatým rytířem", nebo pověstný Vlach Alessandro Scotta, kteří užívali vědeckého pláštíku jen za účelem, aby nabyli bohatství.[4]) Je však jisto, že vedle těchto pseudovědců těšili se přízni panovníkově i učenci vážného rázu a opravdové snahy proniknutí v taje přírody a vesmíru, jakými byli na př. Václav Vřesovec z Vřesovic nebo Bavor ml. Rodovský z Hustiřan († 1592), hvězdář a alchymista ve službách Viléma z Rožmberka (1535—1592), autor sborníku „Kniha o dokonalém umění chymickém".[5])

[1]) Gindely: Rudolf II. und seine Zeit. Praha 1865; H. C. Bolton: The Follies of Science at the court of Rudolf II. 1576—1612. Milwaukee 1904.

[2]) Dr. J. Boroda: Okkultism v Čechách za Rudolfa II.; Isis r. I. č. 8. (1906).

[3]) Kiesewetter: John Dee, ein Spiritist des 16. Jahrhunderts; Leipzig 1893; O. Zachar: Z dějin spiritismu v minulosti (1914).

[4]) Zachar: O alchymii a českých alchymistech; 1912; Prof. Zdeněk Kobza: Alchymie; Praha 1916.

[5]) Rodovský byl důvěrníkem Sendivojovým. — O Rodovském a jeho činnosti srovnej: Alchymista Bavor ml. Rodovský z Hustiřan a jeho rukopis, nyní Leydenský. Napsal O. Z. Praha 1902; dále: Jitřní záře (Aurora consurgens). Leydenský rukopis Bavora ml. Rodovského z Hu-

Vážným vědeckým badatelem a osvíceným mužem byl zejména císařův lékař, matematik a astronom Tadeáš Hájek z Hájku (1525—1600), protomedikus království Českého, jenž byl členem R. C. a jehož přičiněním byli povoláni do Prahy slavní hvězdáři Tycho Brahe (1546—1601, † v Praze) a Jan Kepler (1571—1630), o nichž se psalo, že mají styky s Bratrstvem Růže a Kříže. Tadeáš Hájek napsal řadu cenných astronomických prací jako „Spis o kometách" (1556), „Tabule dlouhosti dne i noci" (1574), „O některých předešlých znameních nebeských a úkazích v povětří a o kometě roku toho 80ho vypsání" (1580), a přeložil do češtiny Herbář Petra Ondřeje Matthioli Senenského (1562); také konal důležité pokusy o mapování a triangulaci okolí pražského. Neméně vynikal Hájek v umění lékařském, jež pěstoval s opravdovým vědeckým a lidumilným zájmem. O něm je známo, že dle zásad členů R. C. léčil nemocné zdarma, pomáhaje dle možnosti, nejen radou, ale i hmotně.[6])

Jako řiditel alchymistických dílen královských odhaloval Hájek podvody „vyrabitelů zlata" a poukazoval na možné jiné. Některé z nich děly se tím způsobem, že bylo užíváno kelímku s dvojitým dnem, kde nepravé dno zhotoveno z vosku, hlíny a zlatých pilin, při jiných přidáváno dřevěné uhlí, v němž bylo ukryto zlato, buď pevné nebo v roztoku, do něhož uhlí dříve bylo namočeno. Jinde užito při transmutaci roztoku zlata nebo stříbra v kyselinách. Jiní si vyrobili tyčinky nebo jehlice z poloviny ze zlata, z poloviny ze železa, zlatou část potřeli barvou, kterou při transmutaci namočením do alkoholu smyli, takže se zlato zase objevilo. Jiní vydávali za stříbro bílou slitinu mědi s arsenem a nejčastěji rozpuštěno zlato ve rtuti a z amalgamy tím vzniklé rtuť žíháním vypuzena. Také ještě dutou tyčinkou i jinak zlato do kelímku vpravováno. Před takovými podvody Hájek varoval a na ně upozorňoval.

stiřan z r. 1585. Vydal Ot. Zachar; Kladno 1909; O spuosobu přistrojení kamene filosofického Laurentia Ventury. Leydenský rukopis Bavora ml. Rodovského z Hustiřan z r. 1585. Vydal O. Z.; Kladno 1907.

[6]) Tadeáš Hájek z Hájku bydlel v Praze na nynějším Ovocném trhu č. 575, kde v XV. století se říkalo »u zlatého koníčka«. Srovnej: Frant. Ruth: Kronika král. Prahy, str. 375.

Vedle Hájka byli tou dobou v Čechách mnozí jiní, kteří idejí Bratrstva R. C. se zastávali a je šířili. Mezi ně patří zejména lékař Michael Maier;[7]) učený muž a hluboký myslitel, který byl v čilém styku s členy R. C., především s dr. Pontanem, alchymistou a doktorem hermetických věd. Maier byl oddaným bratrem R. C. a sloužil bratrstvu horlivě po celý život. On to byl, jenž vystoupil později proti různým pamfletům a posměšným spisům, vyskytnuvším se v Čechách o R. C., svou prací Silentium post clamores (Frankfurt 1617), zastal se napadaného bratrstva a vysvětlil jeho význam i poslání. Píše tam: „Příroda jest ještě zcela zahalena. Množství jejích prací a tajných výrobků jest ještě skryto, zejména ty, jichž známost jest nutna umění lékařskému. Zajisté scházejí nám výzkumy a pokusy, neboť pouze naše smysly nemohou nám dostatečně označiti vnitra Bytosti a jeho vlastností. Proto jsme povinni mnohými díky bratřím R. C., těmto „indagatores scientiae naturalis", kteří se snažili vyplniti tuto značnou mezeru. Jejich tajemství jsou zcela schopna připoutati každého, kdo není úplně spřátelen s filosofií, rovněž i dokonati dřívější objevy a použíti jich."

Vůbec šířil Maier, kde mohl, známost o bratrstvu a nadšeně propagoval jeho snahy a cíle. Roku 1618 napsal důležitý spis Themis aurea[8]) jenž pojednává o zákonech a řádu bratrstva R. C. a roku 1620 odešel do Německa a Anglie, by rozšířil tam jeho nauky; byl tam přijat bratrsky a seznámil se a stýkal s lékařem, mistrem věd a mystikem, spisovatelem proslulého díla „Historia utriusque cosmi, majoris et minoris (2 svazky, Oppenheim 1617),

[7]) Literaturu o Maierovi viz Zíbrt, Bibl. Čes. Hist. III., č. 10.779.

[8]) Themis aurea de legibus fraternitatis, das ist, von den Gesetzen und Ordnungen der löblichen Fraternität R. C. des Rosenkreutzes... Beschrieben durch Michaelem Maierum Imp. Cons. Com. Equ. Ex. der Philosophie und Medicin Doktor. Itzt ins deutsche übersetzt durch S. M. F.; Franckfurt bei Nikolao Hoffmann, in Verlegung Luca Jennis 1618. Též v knize Verum inventum seu munera Germanie ab ipsa primitus reperta et toti orbi communicata píše Maier o R. C. Srovnej: Kloss G. F. B. K.: Systematische Bibliographie der Freimaurerei und der mit ihr in Verbindung gesetzten geheimen Gesellschaften; Frankfurt 1844.

Robertem Fluddem (jinak Rob. de Fluctibus),[9]) jenž je zván zakladatelem bratrstva Růže a Kříže v Anglii.[10]) Týž vydal na obranu bratrstva spis Apologia Compendiaria, Fraternitatem de Rosae-Cruce, Suspicionis et Infamiae maculis aspersam abluens (1616), po němž následoval Tractatus apologeticus integritatem societatis de Rosea-Cruce defendens (Leyden 1617) a o několik let později známenité dílo Summum bonum.[11]) Tyto práce vzbudily pozornost k bratrstvu R. C. a podnítily i polemiku s Mar. Mersennem (1588—1648), jenž útočil na Fludda spisem „Atheistarum princeps". Kromě něho útočil na Fludda i jiný filosof, Petrus Gassendi (1592—1655), napsav proti němu spis Petri Gassendi Theologi Epistolica Exercitatio; in qua precipua principia philosophiae Roberti Fluddi, Medici, deteguntur et ad recentes illius libros adversus patrem Marinum Mersennum scriptos respondetur (Parisiis 1628).[12])

---

[9]) Robert Fludd (vlastně Flood) byl druhým synem sira Thomase Flooda, válečného pokladníka královny Alžběty. Rod jeho pocházel z Walesu. Rob. Fludd narodil se v Milgate House, poblíže Berstedu r. 1574; r. 1591 byl dán na studie do Oxfordu; pak cestoval šest let Francií, Španělskem, Italií a Německem, stal se členem College of Physicians v Londýně a byl M. B., M. D., B. A. a M. A. Posledního stupně dosáhl r. 1605. Spisy počal vydávati od r. 1616 a zemřel r. 1637 ve svém domě v Londýně. Noticky o Dr. Fluddovi jsou v Athenae et Fasti Oxoniensis, v Chalmerově Biographical Dictionary, v Grangerově Celebrated Characters a v Renaudotově Conferences Publiques, tom. IV. s. 87.

[10]) Ve spisu Fluddově »Clavis philosophiae et alchymiae Fluddanae« (Francof. 1633) je důležité místo pro historii R. C. Píše se tam, že rozvoj R. C. v Anglii byl jen krátký a že jeho členové přešli do svobodného zednářstva. Tím byl by stanoven vznik zednářstva na základě zásad R. C. asi kolem r. 1633. — O sporech, pokud bratrstvo R. C. souviselo v Anglii se svobodným zednářstvem, viz: Thomas de Quincey: Historico-Critical Inquiry into the Origin of the Rosicrucians and the Free-Masons (London Magazine 1824); J. G. Findel: Geschichte der Freimaurerei von der Zeit ihres Entstehens bis auf die Gegenwart (Leipzig 1870) a Heinr. Boos: Geschichte der Freimaurerei (2. Aufl. Aarau 1906).

[11]) Summum bonum, quod est verum Magiae, Cabalae, Alchymiae. Fratrum Roseae-Crucis Virorum, subjectum indictarum scientiarum laudem, in insignis calumniatoris Fr. Mar. Mersenni dedecus publicatum, per Joachim Frizium (Frankf. 1629.)

[12]) Tato práce vyšla podruhé pod titulem Examen Philosophiae Fluddianae (Paříž 1658).

Za přívržence nebo členy bratrstva R. C. považováni byli také lékaři Rudolfa II. Gerhard Dorn, Ad. Huber z Riesenbachu (1546—1613)[13]) a Martin Ruland († 1611), kterýžto poslední se obíral myšlenkou získati pro účely R. C. i Rudolfa II., ale byl prý bratřími upozorněn, že císař nemá potřebných vlastností pro zasvěcení v tajnosti bratrstva a že i jeho zájem o vědu je pouze rozmarný.

Tou dobou prodléval na dvoře Rudolfově polský alchymista a proslulý transmutator Michal Sendivoj (správně Sędziwój; 1556—1636),[14]) který byl žákem vynikajícího skotského alchymisty Alexandra Setona († ok. r. 1604), jenž byl z těch vzácných alchymistů, kteří rozdávali zlato. Tento Seton obrátil v Basileji k alchymii dva její odpůrce, prof. dra. Dienheima a dra. Jakuba Zwingera, před jejichž očima prý proměnil olovo ve zlato téže váhy, posmívaje se jim slovy: „Čím jsou nyní všechny vaše pedantické důkazy? Zde je pokus, který více dokazuje, než všecka vaše sofismata." Později však byl zajat saským kurfiřštem, který žádal na něm, by vyzradil tajemství transmutace; jelikož učenec odepřel tak učiniti, podrobil jej mučení. Zmučeného ujal se Michal Sendivoj, uprchl s ním a od umírajícího obdržel část kamene mudrců, s nímž vykonal tak zdařilé transmutace při dvoře Rudolfově, že císař dal vyrýti do mramoru nápis: „Faciat hoc quisquam alius, quod fecit Sendivogius Polonus".[15]) O tomto Sendivoji vyprávělo se, že Bratrstvo R. C. vyslalo k němu do Prahy, kde právě dlel, své důvěrníky, aby ho vyzvali, by vstoupil do jejich bratrstva. Sendivoj pravděpodobně vyzvání vyhověl, neboť pozdější spisy, pojednávající o R. C., uvádějí jeho jméno mezi členy Bratrstva R. C.[16])

[13]) Přeložil z latiny Heinricha Rancovia Regiment zdraví (Praha 1587) a Apoteku domácí (z německého herbáře doktora P. O. Mathiola) Praha 1595. — Ad. Huber z R. byl pochován u sv. Jindřicha v Praze.

[14]) R. 1604—5 vyšlo v Praze několik spisů Sendivojových. Srovnej: Kiesewetter: Děj. ř. R. C.

[15]) Dr. A. Batěk: Alchymie; Plzeň 1906.

[16]) Speculum rhodostauroticum (1618), v němž rosenkreuzři oznamují, že se vzdálí z nevděčné veřejnosti, píše o něm již jako o bratru. Životopis Sendivogiův napsal Poliarcho Micigno a spis ten přeložil a vydal J. Lange s názvem M. S. Leben (Hamburk 1683). Srovnej též studii Peškovu ve Světozoru (1874), založenou na listinách městského archivu

První stopy vlivu Bratrstva R. C. na kulturní činnost Jednoty Českých Bratří jeví se již od počátků Jednoty. Osvětové a humanitní proudění, jež prýštilo tehdy hlavně ze zdrojů západoevropského vědeckého světa, jenž svými hlavními zástupci přináležel nebo byl ve styku s Bratrstvem R. C., ovlivňovalo české myslitele a badatele, kteří za účelem širšího a hlubšího vzdělání studovali na cizích vysokých učilištích a odborných akademiích, obzvláště v Německu.

Jedním z těchto průkopníků osvětových a humanitních idejí, proudících ze západní Evropy, byl u nás nejpřednější českobratrský spisovatel XVI. století a zároveň přední spisovatel český té doby, Jan Blahoslav, (1523—1571), jenž od roku 1544 studoval na universitě Wittenberské, kde se učil řečtině a hudební theorii; po svém návratu do vlasti stal se biskupem česko-bratrským.

Blahoslav založil v Ivančicích knihtiskárnu, později velmi proslavenou a pečoval obzvláště o povznesení školství. Staraje se všemožně o prohloubení a zdokonalení Jednoty, zkoumal, co se kde o Českých Bratřích píše a sledoval práci příbuzných společností náboženskovědeckých za hranicemi. Mimo to usiloval, aby vysílání nadaných členů Jednoty na učení do ciziny nebylo náhodné, ale pravidelné a správně promyšlené. Přikládal veliký význam vyššímu vzdělání u členů Jednoty a vážil si mužův učených a učenosti vůbec, což vyvolalo i polemiku mezi ním a Janem Augustou, jenž vystoupil proti organisaci církve bratrské, hlavně proti přívržencům vyššího vzdělání v Jednotě.

O Blahoslavovi je známo, že r. 1555 navštívil slavného theologa lutherského Mat. Vlašiče, zasloužilého později o vědeckou interpretaci písem svatých a že byl obdivovatelem prací Erasma Rotterdamského[17]) a jiných hu-

v Praze. Kromě toho srovnej: Nic. Lenglet du Cresnoy: Histoire de la Philosophie Hermetique, Paris I, 1742 a literaturu o alchymistovi Sendivogiu u Zíbrta, Bibl. Č. Hist. III, č. 10.797. — V době, kdy Sendivoj stal se bratrem R. C., byl, dle Pierce, tajemníkem bratrstva Jan Thölde ve Frankenhausenu v Duryňsku, jenž na poč. 17. stol. vydával spisy pod jménem Basilius Valentinus. Srovnej: Kurzgefaste Geschichte der Rosenkreutzer 1784 a Kopp: Die Alchemie I. a II.

[17]) Erasmus Desiderius Rotterdamský (1467—1536), proslulý humanista, filologický spisovatel, filosof, theolog.

manistů, zvláště humanistů německých, kteří byli v duchovním styku s Bratrstvem R. C.

Že bylo tehdy některými vynikajícími členy Jednoty uvažováno o učení i existenci Bratrstva R. C., svědčí zejména spisy Václava Budovce z Budova (1551—1621), dvorního rady Rudolfa II. a rady při appellací a nejvyššího berního království. Budovec vzdělával se nejprve v Praze, potom odebral se do ciziny, kde prodlel na studiích dvanácte let. Procestoval skoro celou západní Evropu a seznal všecky tehdejší proslavené university. Jako horlivý Český Bratr vymohl u Rudolfa II. svobodu náboženství a byl jedním ze 24 defensorů strany pod obojí; později náležel mezi direktory. Volil rosenkruciána Friedricha Falckého za krále českého a přijal od něho úřad presidenta appellací, což zaplatil dne 21. června 1621 svou hlavou.

Svůj názor o R. C. vykládá Budovec hlavně v pracích „Krátký spis o zlatém budoucím a již nastávajícím věku", sepsaném r. 1584[18]) a „Circulus horologii", o nichž se rozepisuje skriptor zemského musea dr. Jos. Volf ve svém spise „Bratří Růžového Kříže v zemích českých a proroctví jejich na r. 1622".[19]) Pochyby Budovcovy o různém umění a učenosti Bratrstva R. C., jež v těchto pracích vyslovuje, nejsou snad přímým odmítáním jejich zásad a účelu, naopak je autor prací těch pln dychtivosti zvěděti pravdu a pravý úmysl jejich konání, neboť žádá přímo od bratří vysvětlení, neporozuměl-li jejich učení a nevykládal-li je správně, nebo nápravu tohoto učení, je-li takové, jak mu rozuměl a jak je rozbíral. Lituje upřímně bratří, že své vyznání víry tají pod pokličkou své tajuplnosti. Přes veškeré námitky, které Budovec měl proti učení Bratrstva R. C., sympatisoval, jak zřejmo, s leckterými jejich názory a vývody; rovněž zastával se rozhodně bratrstva proti výtce, že by mohli býti podvodníky a místy neskrblí ani upřímným obdivem pro jejich práci, začež se mu dostalo pokárání od dvorního kazatele saského Mat. Hoë z Hoëneggu.[20])

[18]) Rukopis v knihovně Zemského musea, sign. V. E. 24, l. 194—213.

[19]) Vyšel jako zvláštní otisk z »Českého Lidu« v Praze r. 1910.

[20]) Budovcovi odpověděl Hoë z Hoëneggu ve spise Epistola, quam ad generosum et illustram dom. Wenceslaum Budowetz ... de circulo horo-

Zajímavým v tomto směru jest též Budovcův Antialkoran,[21]) v základě spis polemický proti nauce Mohamedově, jenž obsahuje rozpravu o vzrůstu víry Kristovy a poměru Starého Zákona k ní a jejích vítězstvích, jimiž dotvrzuje se pravda křesťanství. Zde, v části f. „O předivných proměnách v světě," píše Budovec o Bratrstvu R. C., zvláště o zázračném všehojivém umění jeho členů, jež budí jeho pochyby, tvrdě, že by tak více dovedli nežli Šalomoun, ano i nežli sv. Pavel.

I jiní Čeští Bratří doby Rudolfovy jevili zájem o R. C., zejména pozdější biskup Jednoty, Jan Amos Komenský, o němž bude šíře promluveno v jedné z dalších kapitol.

Nutno však připomenouti zde Karla st. ze Žerotína (1564—1636), syna slavného ochránce Jednoty bratrské Jana ze Žerotína, jenž studoval řadu let na západoevropských universitách, osvojil si tam značné vědomosti a seznámil se s učenými muži a nositeli západoevropské kultury. Později — po návratu do vlasti — vydal se do Francie ke dvoru krále Jindřicha IV., přítele rosenkruciánů, kdež pobyl od r. 1591 do r. 1593, seznámiv se zejména s nadšeným obdivovatelem snah R. C. Barnaudem, o němž již dříve jsem se zmínil. Jak známo, byl Žerotín horlivým ochráncem kněží bratrských a nepřítelem Jesuitů, v nichž viděl nepřítele samostatnosti českého národa a pokroku národního vůbec.

logii et solaris nuper ab ipso edito exaravit M. Hoë... Lipsiae, Abraham Lamberg 1617. Na to odpověděl Budovec ve spisu: Gnomon Apologeticus circuli horologii, jemuž znovu odpověděl Hoë dalším spisem: Tractatus luculentus Anticalvinisticus Gnomoni apologet. Wenceslai Budowetz... oppositus; Lipsiae 1618.

[21]) Vyšel r. 1614. Srovn.: Dr. Jul. Glücklich: O historických dílech Václ. Budovce z Budova (1911).

VI.

Rozkvět Jednoty bratrské trval až do počátků 30 leté války mezi katolíky a protestanty, jež postihla Čechy. Rokem 1618 nastaly pro Jednotu neblahé poměry. Vzplanul krutý boj proti ní, zvláště se strany Jesuitů, jimž osvětová činnost Jednoty překážela v jejich plánech a cílech. Tehdy podporovalo Bratrstvo R. C. písmem i skutky členy Jednoty v boji s katolíky[1]). Věc Jednoty byla i věcí Bratrstva R. C., již byli v řešení otázky české zúčastněni i svým členem Bedřichem Falckým (1596—1632). A proto můžeme v této pohnuté době více než jindy sledovati práci bratrstva v kulturním i politickém životě českého národa.

Popud k širšímu zájmu o tajemné Bratrstvo R. C. dalo vydání několika spisů. Jsou to Algemeine und General-Reformation der gantzen weiten Welt (1614), Fama Fraternitatis R. C. (1615),[2]) Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz (1616), Confessio Fraternitatis R. C. (1616) a Themis aurea (1618), z nichž některé byly dílem Joh. Val. Andreä,[3]) jiné dílem Michaela

[1]) F. Katsch ve spise Die Entstehung und der wahre Endzweck der Freimaurerei (Berlín 1897) považuje Bratrstvo R. C. za společnost vybraných vzdělanců, které spojoval stejný zásadní zájem a kteří tvořili v bratrstvu duševní protiváhu proti řádu jesuitskému. Srovnej též: Jos. Al. Maier: Über Jesuiten, Freimaurer und deutsche Rosenkreutzer; Leipzig 1781.

[2]) Fama Fraternitatis R. C. Das ist Gerücht der Brüderschaft des Hochlöblichen Ordens R. C.... Von einem des Lichts, Warheit und Friedens Liebhabenden und begierigen Philomago. Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel 1615. Tato kniha vyšla německy ještě několikrát později; tak r. 1781 v Řezně a j.

[3]) Joh. Val. Andreä narodil se 17. srpna 1586 v Herrenbergu ve Würtembersku, studoval v Tubinkách theologii, byl 1614 diakonem ve Vaihingen, 1620 superintendentem v Kalwu, 1639 dvorním kazatelem v Štuttgartu, 1650 generálním superintendentem v Bebenhausenu a

Maiera z Rendsburka, o nichž byla již dříve řeč a kteří oba byli označeni jako členové R. C. Spisy ty souvisejí s generální reformací bratrstva R. C. po odhalení hrobu otce Rosenkreutze a objevení nových tajností řádových, jež měly býti použity k rozšíření působnosti R. C.

Po vydání těchto spisů vzbudila se v českém vědeckém světě zvědavost, seznámiti se blíže s tímto sdružením osvícených lidí,[4]) na druhé straně však pozvedly se četné hlasy, zvláště se strany katolické, jež veřejně hlásaly, že vše je založeno na šíření vědeckých a theologických bludů. Tím vznikly v českém písemnictví dlouhé polemiky, jež jsou svrchovaně zajímavy pro bližší poznání názorů a domněnek o bratrstvu u nás.[5])

opatem v Adelbergu; zemřel r. 1654. O Andreäovi srovnej: Herder: Andreäs Dichtungen mit einer Vorrede zur Beherzigung unseres Zeitalters (Leipzig 1786); Hossbach: J. V. A. und sein Zeitalter (Berl. 1819). Literaturu o Andreäovi viz u Henke: Allgem. Deutsche Bibliographie I., 1875, str. 441—7; o jeho významu pro bratrstvo u Schustra: Die geheime Gesellschaften I, 525. — Andreä sám vybral pro R. C. slavné luterské theology, jako Arndta, J. Gerhardta (1582—1637), J. Sauberta a j.

[4]) Že zájem o knihy R. C. v Čechách byl značný, svědčí sdělení Kiesewettrovo v jeho studii Dějiny řádu R. + C., kde píše, že r. 1616 podle katalogu z tohoto roku byly prodány v Praze některé spisy rosenkruciánské za 16.000 tolarů.

[5]) Díla Andreäova a Maierova vyvolala i mimo Čechy značnou literaturu pro i proti R. C. Tak jmenuji: Fama Fraternitatis oder Entdeckung der Bruderschaft. Franckfurt 1615. Andr. Libavius: Analysis confessionis Fraternitatis de Rosae Cruce pro admonitione et instructione eorum. Francofurti 1615; Secretioris philosophiae consideratio brevis a Ph. a Gabella, nunc primum una cum confessione Frat. Roseae Crucis. Casell 1615; Aut hic aut nusquam. Elucidarius major oder Erleuchterung über die Reformation der gantzen weiten Welt, F. C. R.... durch Radtichs Brotoffer; Luxeme; Lüneburg 1617; Pia et utillissima admonitio de fratribus Rosae-Crucis ... ab Henr. Neuhusio Dantiscano med. et ph. mag., P. in Mörbisch H. Prostat apud Christophorum Vetterum 1618; Responsum ad fratres Rosaceae Crucis illustres, Hamburg 1618; Schweighart: Speculum sophisticum rodostauroticum (1618); Rosae crucis frater thrasonicomendax... Beschrieben durch S. Mundum Christofori f., theosoph. et pansoph. amantem. 1619; D. Meder: Judicium theologicum von der Fama und Confession der Brüderschaft der Rosea-Creutzer. Nebra 1619; Frauen Zimmer der Schwesteren des Rosinfarben Creutzes. D. i Kurtze Entdeckung etc. Durch Famaugustum Franco-Alemannicam. Parthenopolis 1620; Scriptum amicabile ad laudatissimam et venerandam frat. Rosae Crucis directum... Francofurti 1621; Sendt

V prvé řadě jsou to spisy, jež stavějí se odmítavě k působnosti Bratrstva R. C. a jež popírají jeho význam a začasté i jeho existenci. Odmítavý ráz těchto spisů byl dán jednak neinformovaností jejich autorů, kteří psali o Bratrstvu R. C. pouze dle doslechu a mylné představy, jednak jejich předpojatým stanoviskem k tajemné společnosti, kterou považovali prostě za kacířskou sektu.

Tak Mikuláš Albrecht z Kaménka (+ 1617), děkan filosofické fakulty pražské a spolupřekladatel bratrské bible, při sporu s Janem Matyášem ze Sudetů „o původu Slovanů", vyslovuje se proti theoriím obsaženým v Reformaci, Famě a Konfesí o vševědoucnosti a učenosti bratrstva a útočí na zastánce jeho v Čechách.[6])

Jiným spisovatelem, jenž veřejně vystoupil proti Bratrstvu R. C., je Zacharíáš Theobald,[7]) německý polyhistor, autor spisu Husitské války (Hussittenkrieg, Vitemberg 1609) a Topografického popisu království Českého. Tento autor pokládá bratrstvo za kacířskou sektu, totožnou s novokřtěnci a falešnými proroky (chyliasty)[8]) a doklady pro to shledává ve Famě a Konfesí. Sesměšňuje tvrzení R. C., že by měli nadpřirozenou sílu duchového vidění, zejména, že by bratří

Schreiben an die Glarwürdigste... Fratern. Christiani S. vom Rosen-Creutz. Durch einen Christianae Philosophiae Studiosum 1622; (J. Verhaghen:) Spieghel der Broeders van de roose Kruyse... Amstelredam 1625; Ein Güldener Tractat vom philosophischen Steine (Otištěno v Grasshofově Dyas chymica tripartita 1625) a j. — Tak zvané Odpovědi Bratrstva vycházely teprve v druhé polovině 17. stol. Viz český překlad ve Sborníku pro filosofii, mystiku a okkultismus I. (IV.) str. 27—31: Prvá odpověď Bratrstva Růže a Kříže několika oddaným přívržencům r. 1660. Kromě toho: Wasserstein der Weisen. 1661.

[6]) »Huc, huc Machaonas, Podalirios Momus accersat; et morbo tam diuturno vel a Ratichiana Didactica et a Fraternitate Crucis Roseae remedia nobis exoret.« Decanus fac. phil. M. Nicolaus Albertus a Kamenek lecturis s. d. Pragae, 1616. Viz: Dr. Jos. Volf: Bratří Růžového Kříže v zem. čes. a proroctví jejich na r. 1622.

[7]) Zachariáš Theobald narodil se r. 1584 z rodičů M. Zachariáše Theobalda a Anny, dcery slavkovského konšela Melchiora Multze, ve Slavkově v Čechách; zemřel r. 1627 v Norimberce.

[8]) Viz: Wiedertaufferischer Geist, das ist: Glaubwürdiger und Historischer Bericht, wass Jammer und Elend die alten Wiedertauffer getrifftet und angerichtet. Daraus zu schliessen: Was man von den newen genandten Weigelianern, Rosencreutzern und Pansophisten zu gewarten

znali dobu konce světa a že by před příštím Páně nastal zlatý věk. Vůbec popírá, že budují R. C. na Kristu své učení, jež prohlašuje za blud a lákání lehkověrných lidí.

Hlavně jesuité jsou to, kteří snaží se význam R. C. snížiti různými spisy (jako na př. Adam Tanner v Amuletum castrense; v Praze 1620,[9]) a j.) a anonymními pamflety, jež jsou plny pošklebků a hanění Bratrstva. Jsou to sice jen jízlivé urážky a nenávistné úvahy o R. C., ale ukazují, že o existenci jeho jesuité dobře věděli, ač snažili se veřejnosti namluviti, že podobného bratrstva vůbec neexistuje, poukazujíce na filosofa Descarta a znalce mystické filosofie dra. Brelera, kteří prý pátrali po Bratrstvu R. C. a později tvrdili, že takového bratrstva není.[10])

Proti těmto útokům a různým obviněním ozvaly se hlasy, jež zastaly se napadaného Bratrstva R. C. Byl to spor, analogický bitevnímu zápasu, kde na jedné straně stáli přívrženci bratrstva, na druhé straně pravověrní katolíci.

Předním zastáncem idejí bratrstva byl již dříve jmenovaný Michal Maier z Rendsburku, který r. 1617 vystoupil na obranu R. C. svým spisem Silentium post Clamores, v němž na pravou míru uvedl nesprávná tvrzení o bratrstvu, šířená hlavně jesuity.

V tom směru poučnou je zvláště Rosa jesuitica oder Jesuitische Rottgesellen,[11]) v mnohém podobná Andreäově

hab, weiln sie (wie in dem Tractat erwiesen) einerley Lehr führen... colligirt durch M. Zachariam Theobaldum, dieser Zeit Pfarrern zu Krafftshof, Nürnberg 1623. — Zajímavo, že i o Českých Bratřích byl rozšířen názor, že jsou zakuklení novokřtěnci a falešní proroci.

[9]) V polemice s protijesuitským spisem Postport der Jesuiten, za jehož autora pokládán člen R. C. — Jiný spis podobného druhu je spis jesuity P. Roberta Coclenius Heautontimorumenos. Srovnej též: Libavius: De philosophia harmonica magica fratrum Rosea Cruce.

[10]) Dr. Edmund Dickenson, lékař krále Karla II., osvícený badatel hermetické vědy, ve spise »De Quinta Essentia Philosophorum« (Oxford 1686) rozbírá důvody, proč bratří R. C. se tajili. Jeden z hlavních důvodů uvádí, že adepti R. C. se skrývají, jelikož by jejich schopnosti mohly býti vykládány za čarodějství nebo ješitné vychloubání, dávajíce světu poznávati své umění jen v jistých možných mezích.

[11]) Rosa Jesuitica oder Jesuitische Rottgesellen. Das ist: Eine Frag ob die zween Orden der genandten Ritter von der Heerscharen Jesu und der Rosen-Creutzer ein einiger Orden sey... Per J. P. D. a S. Jesuitarum Protectorem. Prag 1620, 4°.

práci „Věž Bábel",[12]) vydaná v Praze r. 1620, jež vznikla r. 1619 v době, kdy jednalo se o zvolení Bedřicha Falckého za krále českého, jehož volbu podporovali hlavně protestanti a Jednota českobratrská. Autor, jenž se sám označuje jako člen R. C., srovnává oba řády po stránce vnější a vnitřní a dokazuje, že pravé bratrstvo R. C. vyniká svou lidumilnou činností a nezištnou láskou k bohu nad řád jesuitský, jenž prolévá krev ve ve jménu Kristovy lásky a sleduje jen své vlastní zájmy a blaho.

Nadšeným zastáncem zásad, bratrstvem šířených, byl Pavel Felgenhauer, jehož obdiv pro bratrstvo šel tak daleko, že žádal tiskem za přijetí do bratrstva, jak učinili té doby i jiní obdivovatelé R. C.[13]) Felgenhauer narodil se ku konci XVI. století v Buškovicích na Žatecku a jeho otec byl evangelickým kazatelem. Byl to muž na svou dobu učený; studoval bohosloví a lékařství v Německu. Do Čech vrátil se asi r. 1618 nebo 1619 a prodlel zde až do r. 1623, kdy byl s jinými Čechy z vlasti vypuzen, načež odešel, jako Komenský, do Amsterodamu a odtud do Brém a Hamburku, kde, jak uvádí Kiesewetter, bylo sídlo rosenkruciánů. Je vůbec zajímavo, že po jeho příchodu do Hamburku (okolo r. 1660) mizí po Felgenhauerovi jakákoli další stopa.

Z jeho četných spisů uvádím: Chronologia (1619), Speculum temporis (1620), Aurora sapientiae (1628), Sphaera sapientiae (1650), Prognosticon astrologico propheticum (1656) a Nova cosmographia et dimensio circuli (1660). Přes veškeru učenost, již projevil svými spisy, je však Felgenhauer přílišným fanatikem a enthusiastou, jenž vmýšlí se do úlohy proroka a zabíhá ve fantastické výklady evangelia a o konci světa. Felgenhauer toužil po Bratrstvu R. C. hlavně proto, že mají dar prorocký, jak tvrdil a o čemž byl přesvědčen.[14])

[12]) J. Val. Andreae: Turris Babel sive indiciorum de fraternitate Rosaceae crucis chaos; 1619.

[13]) Srovnej: Scriptum amicabile ad laudatissimam et venerandam fraternitatem Roseae Crucis directum (1621).

[14]) O Pavlu Felgenhauerovi srovnej: Jöcher: Gelehrten-Lexikon II. (str. 547); Wagenmann: Allg. Deutsche Biogr. VIII.; Ottův N. Slovník IX.

Sem patří i spis Prodromus Rhodo-stauroticus, Parergi Philosophici, das ist: Vortrab und Entdeckung der hocherleuchten, gottseligen und weltberühmten Brüderschaft vom Rosenkreutz, philosophischen Parergi, sonsten Lapis Philosophorum genant . . . beschrieben durch F. C. R. N. G. I. et., 1620, jehož předmluva je datována v Praze a jenž obírá se zejména alchymistickými cíli Bratrstva R. C.

Zajímavými dokumenty té doby jsou proroctví, jež se zachovala rukopisně a jsou majetkem Zemského Musea v Praze, nebo jež vyšla ve formě letáků a brožur; některá z nich jsou označována jako práce Bratří R. C.

Takových proroctví, hlavně tištěných, z nichž některá výslovně uvádějí Bedřicha Falckého jako rosenkreutze, je celá řada. Všechna hovoří o novém rozkvětu království Českého a návratu Bedřichově. Bedřich zván je v nich „lvem falckým." Skladately jejich jsou však ponejvíce cizinci. Tak Bonavisus, Jano Henuriades (z r. 1622)[15]) Krištof Kotter ze Šprotavy, o jehož proroctví se zmíním v příští kapitole a j.

Z našich předpovědí jsou to zejména proroctví Mikuláše Drabíka (od r. 1638—1664) a Kristiny Poňatovské (od r. 1627—1629), Polky, žijící v Čechách, o nichž rovněž se zmíním v dalším. Také nutno připomenouti onu předpověď, kterou uvádí se ve svém Deníku Jan Jiří Harant a jež stejně oslavuje Bedřicha, jako očekávaného spasitele české věci a rukopisné Proroctví na r. 1622 Bratří Roseae +, jež se nachází v rukopisných sbírkách Zemského Musea v Praze a jež uvádí autor spisu Bratří Růžového Kříže v zemích českých a proroctví jejich na r. 1622. Proroctví to pochází z památek po pražském měšťanu Janu Dačickém, jemuž bylo zasláno ze Saska. Skladatel proroctví je neznám, ale je rozhodným přívržencem krále Bedřicha, jenž dle onoho proroctví má se opět vítězně navrátiti do Čech jako český král.

Otiskuji doslovně toto proroctví, jak je uvádí dr. Volf ve svém spise, výše jmenovaném:[16])

[15]) Viz Zíbrt: Bibl. Č. Hist. IV., 3; č. 8520—21.

[16]) Tamže viz též vysvětlující poznámky k některým větám tohoto proroctví.

Proroctví na rok 1622 Bratřích Roseae †.

1. Papež musí předce vykořeněn býti.
2. Pán Bůh nám nového císaře ráčí dáti.
3. Španělovi se zle povede.
4. Frankrejch otce svého viděti bude.
5. Lenivý král z Engellandu procitne a hájiti své hanby bude.
6. Král pak švédský zemi té své štěstí daleko v známost uvede.
7. Dennemark velikou stráž vedouce nic neobdrží tou svou mocí.
8. Tomu němýmu králi polskému ta fabule také známa bude.
9. Turek pak Uhry z bídy, nouze zprostí a královské nepřátely v posměch uvede.
10. Z Jegerndorfu českou zemi má vysvoboditi a v prvnější stav uvésti.
11. O Mejnc, tvé staré veliké šibalství veliké štusy podniknouti musí.
12. Kolínský aby se na pozoru měl, by o svou zemi nepřišel.
13. Trijerský pán starý; jest jistá věc, že uprázdniti musí.
14. Falc naposledy vítězství dojde.
15. Ačkoliv Sax svým vojenským strojem podivné věci vyhledávati bude, však Falc v dobré stráži zůstane.
16. Brandenburgk zůstane v svém mírném pokoji.
17. Benátčané pozor majíc, jak se vede, vydřou se ven a z vazby nepřátel svých na plac vytrhnou.
18. Švajcerové také Boha chválí.
19. Hollanďové své nepřátely v hanbu a posměch uvedou.
20. Soffojský také do té hry přijde a třetí hlava v říši býti chce.
21. Lotharinské země taky do chrastin uvedena bude, však se z nich naposledy vyvede.
22. Halberštodský pak svou mocí žene mnichy, popy až praští ve dne v noci.
23. Mansfeld k posledku Falc vyčisťuje, od ďábelskýho hmyzu vysvobozuje.
24. Vircburský svůj stav opustiti musí.

25. Štejrská pak pejcha ustati musí.

26. Naposledy ta přemilá a libá Unie od zmrtvejch vzkříšena jsouc povstane, křesťanská církev vzhůru se popne, kteráž prve se vší mocí kvetne; papež pak se všemi svými houfy a holomky, dříve než rok přijde, pomine.

Další stopy rosenkruciánské činnosti v Čechách mizejí kolem r. 1630, kromě zprávy Kiesewettrovy, že r. 1641 byli v Čechách dva členové R. C. k smrti umučeni, aby bylo z nich vynuceno tajemství transmutace.

VII.

Dodatkem k předešlé kapitole chci se trochu podrobněji zmíniti o „zimním králi", jak je nazýván Bedřich Falcký, ježto jeho život souvisí s určitým obdobím historie Jednoty Českých Bratří a Bratrstva R. C., jehož byl členem.

Bedřich V., kurfiršt falcký, narodil se dne 26. srpna 1596 jako třetí syn Bedřicha IV., kurfiršta falckého. Byl vychován přísně kalvinisticky a následoval, zprvu pod poručenstvím, r. 1610 svého otce v hodnosti kurfiršťské. R. 1613 zasnoubil se s Alžbětou, dcerou anglického krále Jakuba I. Tím vešel v přímé spojení s největší protestantskou mocí, jež však poskytla mu celkem málo pomoci v jeho výbojné protestantské politice, kterou pěstoval od r. 1614, když samostatně ujal se vlády.[1])

Bedřich byl hlavou protestantské Unie,[2]) jež byla ve spojení s českými stavy a Jindřichem IV. Francouzským a jejíž působnost mířila hlavně proti rodu habsburskému jakožto největší překážce snah protestantských. Když r. 1619 zemřel Matyáš, bratr Rudolfa II. a v celé jeho dědictví měl nastoupiti Ferdinand II., odepřeli vzbouření stavové čeští, především českobratrská šlechta, přijati jej za krále a zvolili si na generálním sněmu zemí koruny české dne 26. srpna 1619 Bedřicha Falckého, jenž, jsa kalvínem, byl velmi nakloněn Českým Bratřím.

Po jistém váhání přijal Bedřich nabízenou mu korunu českou na domluvu své manželky a v naději na vydatnou pomoc se strany protestantské a dne 2. listopadu 1619 senior českobratrský Jan Cyrill, člen konsistoře pod

[1]) Přistoupení Bedřichovo k Bratrstvu R. C. spadá do let mezi 1614—1619. R. 1619 vyskytuje se již jméno Bedřichovo v publikacích té doby jako člena R. C. (rosenkreuzera).

[2]) Založené r. 1608.

obojí, společně s administrátorem Jiřím Dikastem korunovali jej za krále českého.[3]) Bedřich poznal však záhy, že je samoten proti mocné lize katolické,[4]) vedené Maximilianem Bavorským a byl poražen 8. listopadu 1620 v bitvě na Bílé Hoře, po kteréžto porážce uprchl ze svého královského sídla v Praze do ciziny.

O tomto jeho útěku z Prahy uvádím zprávu očitého svědka útěku, jak ji sděluje původní listina, jež se nalézá v mém vlastnictví a která je datovaná listopadem 1620. Ježto je obsah této listiny, jež je psána německy, veřejnosti dosud neznám, sděluji jej tuto v přesném překladu.

Zní takto:

Nejbližší pátek přišel jsem opět z Prahy do Kadaně; v neděli před sv. Martinem mezi 2. a 3. hodinou odpolední bylo dobyto na Bílé Hoře celé ležení naší armády; v pondělí ráno vtáhl bavorský kníže s dvěma pluky vojáků na Hradčana a o 9. hodině musili vydati zámek vévodovi bavorskému; náš král, když byl poražen, uchýlil se týž večer s královnou na Staré Město do primasova domu, s veškerým svým dvorním služebnictvem; v pondělí o 8. hodině vyjel král i s královnou z Prahy, před ním 6 kočárů, za ním několik vznešených pánů; král jel koňmo a též královna jela koňmo, kromě toho čtyry ženské osoby za ní, a byla oděna jen v prostý kabátec a počalo silně pršeti. Sotvaže král se vzdálil z města, jali se utíkati z města páni a šlechta, že jsem podobného útěku jakživ neviděl, neboť žádný nechtěl vyčkati a musil jsem si zajíti asi 30 mil cesty, abych se dostal opět do Kadaně. Někteří praví, že král odcestoval do Vratislavě, jiní zase praví, že odcestoval k Betlenu Gaborovi, více již nevím, neboť za králem, když odjel, jelo na 300 koní, čehož jsem byl očitým svědkem. Staré Město pražské se vzdalo v den sv. Martina; nechť bůh se slituje, by

[3]) Po své korunovaci král přikázal, aby místo oltáře v chrámu sv. Víta v Praze byl holý stůl, černě krytý, místo hostií na stůl se kladl kvašený koláč, na skývy krájený, z něhož po kuse se bralo a jedlo a víno každý z nádob sám pil. Dvorní kazatel králův, Abraham Skultet, očistil chrám 21. prosince 1619 ode všech oltářů, soch a obrazů přes to, že katolický klerus jej všemožně zastrašoval. Viz o tom Zapovu Kroniku IV. str. 1456; Ekert I. str. 31 a j.

[4]) Založené r. 1609.

tak byla prolévána lidská krev, neboť na Bílé Hoře padlo přes 21.000 mužů na obou stranách, u Rakovníka též přes 2.000 mužů.

V Kadani, v pondělí po sv. Martinu r. 1620.

Mikuláš Ewig, měšťan v Jehnicích.

Jak známo prchal Bedřich z Čech dále Německem a uchýlil se posléze do Hollandska[5]), když i jeho dědičná země byla dobyta a zpustošena a Horní Falce a Kursko bylo uděleno bavorskému vévodovi Maximilianu.

V důsledku Bedřichova útěku vzniklo pak v Čechách hojně písemných projevů, z nichž mnohé vyšly tiskem a jež výslovně označují Bedřicha jako rosenkreutzera a dotýkají se tak nepřímo i bratrstva R. C.

Především je to pověstný „Pražský kuchař"[6]), jenž posměšně zpívá:

War dasz nicht ein grosz Werck, merck mich,
das ein Jung Rosenkreutzr artlich,
einem Läwn in Böhmen sehr verschworn
ausz seinem Fusse zog ein Dorn,
und heilte ihn ohn alle Salb,
dasz frolockten die Köpff vom Kalb. atd . . .

Jinou publikací, obírající se Bedřichovým útěkem a nadějí na jeho návrat na trůn český[7]), je leták Bon'avisův z r. 1622. Čechy přirovnávají se v něm ke lvici, jež porodila lvíče, které přitáhne z Nizozemí ve jménu božím a přinese přemoženým Čechům spásu. V dubnu r. 1623

[5]) Zde, maje dvůr svůj v Haagu (k němuž náleželo vždy několik Čechů z českobratrské šlechty se svými dámami) byl Bedřich stále ve spojení s náčelníky české emigrace, jež pro něho pracovala na všech stranách Evropy. — V Hollandsku, jak jsem se již dříve zmínil, měli Rosenkreuzerové také svá sídla; tak zejména v Haagu, Amsterodamu a j.

[6]) Pragerischer Hofe-Koch Vom Wintermonat, im Jahr 1620. Otiskl Weller l. c. str. 62—73.

[7]) Bedřich sám se nevzdal nikdy nadějí na trůn a na uskutečnění svého vladařského snu, jak svědčí mince, jež dal raziti ještě r. 1621 u příležitosti t. zv. korrespondenčního sjezdu v Norimberce a na nichž je označen jako římský král a císař.

navrátí se prý Bedřich do Prahy, kde nastane opět dobře[8]). K témuž roku věští vítězství Bedřichovo i Jano Henuriades.[9])

R. 1632, když vítězství švédská zapudila císařské vojsko z Rýnské Falce, navštívil Bedřich švédského krále Gustava Adolfa ve Frankfurtu, jenž jej uznal za pravého českého krále a tím opět u Čechů oživeny naděje v jeho návrat.

Tak r. 1631 vyslovuje jistý Gaudentz Pilgram, jenž sám o sobě praví, že je Moravan, v publikaci Aller guten Ding seynd Drey, Das ist Drey gute newe Gespräch (1631):

Wann der Pfaltzgraff widr ist gesetzt ein
kommen d' Holländer r'auff vom Rhein . . .

Bitva u Lützenu skončila však doufání i v toto rozuzlení. Smrtí Gustava Adolfa zmizela poslední naděje v pomoc Švédů. Brzy na to, dne 28. listopadu r. 1632, umírá v Mohuči morem i Bedřich v stáří 36 let. Teprve po jeho smrti obdržel jeho syn Karel Ludvík[10]) Kursko a část svého vlastnictví zpět.[11])

[8]) Jméno Friedrich bylo vykládáno v Čechách jako Friedreich t. j. míruplný. Tím také se vysvětluje, proč Češi doufali, že Bedřich přinese jejich vlasti mír.

[9]) Apocalypt. Satzstück und Ursachen 1622. — O proroctvích Kotterových, Poňatovské a Drabíkových, týkajících se Bedřicha, je řeč v nastávající kapitole, proto se zde o nich nezmiňuji.

[10]) Bratrům jeho věnoval r. 1633 Pavel Stránský (1582—1657) své proslulé dílo Respublica Bohemiae.

[11]) Srovnej: Lipowsky: Friedrich V. (München 1824); Deutsche Lieder auf den Winterkönig, vyd. Wolkan (Praha 1899).

VIII.

Po bělohorském vítězství katolíků nad protestantstvím přišly na Jednotu Českobratrskou zlé doby. Členové Jednoty, vypovězeni z Čech, opouštěli rodnou půdu a hledali útulek v cizině.

Ve vlasti zatím nastal úpadek jak politiky, tak i literatury české a spisovného jazyka českého, jenž musil ustupovati němčině. Jevil se všeobecný pokles vzdělání: školy zavírány, stavové čeští, pokud nechtěli přestoupiti na víru katolickou, přinuceni po r. 1627 vystěhovati se z Čech. Katolický klerus prováděl protireformaci násilím a pronásledováním; hlavně ničeny české knihy, aby zahlazeny byly vzpomínky na slavnou minulost a zdroj spisovného jazyka.[1])

V té době vzniká v cizině literatura exulantská, jejíž původci jsou nejprve čeští vystěhovalci a po nich potomci jejich. A tu zejména jsou to — kromě přetiskovaných starších původních děl — překlady cizích autorů příbuzných snah do češtiny. A opět je to dílo člena R. C., Jana Arndta, superintendenta knížectví luneburského, „O pravém křesťanství", jež těší se pozornosti exulantů a je opětovně vydáváno v českém překladě a s oblibou čteno.[2])

Z původních děl jsou to práce Pavla Skály ze Zhoře (1583—1640), jenž po nastoupení vlády Bedřichovy v

[1]) Srovnej: Ernest Denis: Fin de l'indépendance Bohême, druhý svazek (Paris 1890). Také: Josef Pekař: Po Bílé Hoře I.—VIII. (Národní Politika, 31. října—11. prosince 1920).

[2]) Spis Arndtův přeložen po prvé r. 1617. Později vyšel pod názvem: Patery knihy o pravém křesťanství. Z větší částky již před osmadevadesáte lety od kněze Michala Longolia z německého jazyku v český uvedený, nyní pak ponapravený a s připojením páté knihy vydaný. Vytištěný nákladem některých pobožných křesťanů (Zhořelický tisk) 1715.

Čechách byl úředníkem v královské kanceláři a jenž po bitvě bělohorské opustil s králem Čechy, zůstávaje věrně s ním skoro dvě léta. V cizině sepsal obsáhlou „Historii církevní", v níž vypisuje děje světové od časů apoštolských až do konce r. 1623. Je to nejrozsáhlejší historické dílo, jež kdy jazykem českým bylo sepsáno; obsahuje 10 velkých svazků.

Hlavním spisovatelem té doby je však J. A. Komenský, pozdější biskup církve Česko-bratrské, jehož spisy i život jsou v nejednom směru zajímavy pro seznání poměrů Jednoty k Bratrstvu R. C., jak se nám jeví ve Famě a Konfessi.[3])

Jan Amos Komenský[4]) je zjev nevšední síly ducha, hlubokého vzdělání a mystických schopností.[5]) Je o něm známo, že roku 1611 dlel na vyšší škole v Herbornu v Nassavsku, kde studoval především filosofii u vševědce Alsteda a theologii u vykladatele bible Fischera. Odtud vypravil se ještě na universitu do Heidelberku a navštívil i Amsterodam. V r. 1614 vrátil se do vlasti a věnoval se paedagogickému a theologickému povolání.

Komenský nejen že hleděl seznámiti se blíže se zásadami a cíly Bratrstva R. C., nýbrž byl také svou filosofií i životní prací tomuto bratrstvu blízký; stýkal se později i s členy R. C. a byl jimi ve své osvětové činnosti podporován. Svou prvou náklonnost k R. C. projevil zřetelně ve svém spise „Labyrint světa a ráj srdce" (psán r. 1623 a tištěn poprvé v Lešně 1631). Osnova tohoto spisu je vzata z díla německého theologa a autora spisu „Fama Fraternitatis R. C., spisovatele Jana Val. Andreae (Peregrini in patria errores a Civis christianus[6]), jež je doplněno vlastními zkušenostmi Komenského a vypravováním jiných lidí.

[3]) Srovnej: D. Meder: Judicium theologicum von der Fama und Confession der Bruderschaft der Rosen-Creutzer; Nebra 1619.

[4]) Jan Amos Komenský narodil se 28. března 1592 v Komně u Uherského Brodu a zemřel v Naardenu v Hollandsku 15. listopadu 1670. Jeho otec Martin, původem ze vsi Komny, byl zámožným měšťanem v Uherském Brodu; záhy však zemřel, jakož i jeho choť.

[5]) Srovnej: Joh. Amos Comenius als Mystiker von Em. Hauner. Übersetzt von P. Moudrá (Blätter zur Pflege des höheren Lebens r. III. č. 10 (1906); v. Criegern: J. A. C. als Theolog (Leipzig 1881).

[6]) Také četba spisu Nova Atlantis od Bacona R. C. je patrná.

Autor představuje se zde jako mladistvý poutník (jistě vzpomínka na studijní doby Komenského v cizině od r. 1611—14), jenž vydává se na cestu vědění, při čemž má průvodcem Všudybuda Všezvěda a Mámení. Svět představuje si jako veliké město, v němž kromě ústředního náměstí je šestero hlavních ulic dle předních stavů lidských. V pozadí města vypíná se hrad Štěstěny, uprostřed náměstí palác královny světa, Moudrosti. Poutník prohlíží si všecky stavy světa, také do hradu Štěstěny vchází a v hradě královnině na správy světa se dívá, ale všude vidí jen marné pachtění po věcech pomíjivých a nicotných, takže nenašed nikde uspokojení, chce utéci ze světa. Tu teprve vybídnut je Kristem, aby vrátil se sám sobě, a když v nitru svém našel pravý pokoj a pravdu, přijat je za spolupracovníka na díle božím a tak okouší poprvé pravého blaha.

Jak zřejmo, je v Komenského Labyrintu obrazové vylíčení světa a života lidského velice podobné rosenkruciánskému pojetí a výkladu těchže věcí. I tito si představovali chrám nebo palác Moudrosti na vrchu Rozumu i oni hlásali návrat člověka sobě samému, jako ke konečnému cíli putování světem, aby našel v nitru svém pravý pokoj a přijat byl za přítele díla božího a tak došel skutečného blaha.

Ale i jinou souvislost s R. C. jeví tento důležitý spis Komenského. Autor líčí zde v jedné kapitole tajemné bratrství R. C. a jeho vlastnosti. Z onoho vylíčení soudí někteří literární historikové, že Komenský se tehdy domníval, že onoho bratrstva není a že existuje jen v pověsti (famě). Myslím však, že Komenský o existenci R. C. ve svém nitru nepochyboval, nýbrž že sám nepoznal dosud onoho bratrstva, jež vzbudilo jeho zájem a o němž dozvěděl se z Andreäova spisu „Fama Fraternitatis R. C." za svého pobytu u Žerotína, kde i započal psáti Labyrint světa. To patrno hlavně ke konci jeho líčení oné tajemné společnosti, kde praví: „Ach mé naděje! Jáť jsem se tu takové trošty vida, těšil, že příhodnou mysli své pastvu najdu!" Načež dostává se mu od jeho průvodce odpovědi: „Kdo ví, ještěť se toho do-

stati můž': snad oni hodiny své vědí, kdy se komu zjeviti mají?" [7])

Že Komenský byl Bratrstvu R. C. příznivě nakloněn, dosvědčuje i nejeden jeho úsudek o členech jeho. Tak o Andreäovi, jemuž připisováno autorství Famy, píše v předmluvě k Didaktice, že v rozdílných svých knihách, od léta 1617 začna, přeosvícené církví, politií, škol neduhy odkrýval i žádostivá proti nim lékařství ukazoval. V této Didaktice, kterou Komenský započal skládati ještě ve vlasti,[8]) učí netoliko správnému postupu při vyučování, ale rozděluje také všecko vzdělání na čtvero stupňů: školu mateřskou, národní, latinskou a akademii. Jako Andreä, přikládá Komenský velký význam při vzdělání člověka mravnímu základu, kterého se mu má dostati školou a z něhož teprve vyrůstá uvědomělý, řádný člen lidské společnosti. Vůbec bylo mezi snahou Andreäovou a Komenského mnoho příbuzného co se týče výchovné a poučné stránky člověka.

Ať se tedy uvažuje jakkoli, vzdor skeptickému duchu Komenského, nutno přiznati, že byl Komenský již v době svého pobytu ve vlasti přítelem a podporovatelem lidovýchovných snah a plánů Bratrstva R. C. a že i jeho celkový názor na světský a duchovní život lidský kryl se v mnohém s názory R. C.

Když r. 1624 vyšel mandát proti nekatolíkům, aby vystěhovali se ze země, nechtějí-li se státi katolíky, Komenský s mnohými bratřími Jednoty rozhodl se uchýliti nejprve do Lešna v Polsce, kam již v dřívějších dobách českobratrští exulanti se uchylovali. Odcházeje z Čech, setkal se Komenský na pouti do Polska s prorokem Krištofem Kotterem (1585—1647, † ve Zhořelci), jirchářem šprotavským, jenž měl vidění od r. 1616, která se týkala krále Bedřicha, jejž nazýval „lvem se sedmi hvězdami." Kotter prohlašoval, že Bedřich je od samého boha za českého krále vyvolen a korunován. Ač Bedřich uprchl z Čech po bitvě na Bílé Hoře, přece dle Kottera bylo odloučení jeho od koruny české jen dočasné a jeho ná-

[7]) Labyrint světa dle vydání z r. 1663, kapit. 13. str. 80.: Poutník se na Rose-Crucios dívá.

[8]) R. 1627 na zámečku v Bílé Třemešné. Srovnej: J. V. Novák: S potulek za J. A. Komenským (Zlatá Praha r. XXXVII. č. 49—50; 1920).

vrat byl jistý.[9]) Komenský přeložil Kotterovy věštby do češtiny a poslal je z Lešna do Čech. V létě roku 1626 vypravil se zvláště do Haagu,[10]) aby tam někdejšímu českému králi vlastnoručně odevzdal skvostný opis uvedených proroctví.

Ještě jiné proroctví té doby zapůsobilo na Komenského. Byla to vidění prosté dívky, Kristiny Poňatovské, jež byla dcerou Poláka Juliana Poňatovského, který odřekl se katolické víry, stal se predikantem a odstěhoval se do Prahy, kde skrýval se až do r. 1627. V tomto roce stal se bibliotekářem Karla Žerotína; dceru Kristinu dal v říjnu r. 1627 do služeb baronky Zárubové, věrou s ním spřízněné. V listopadu téhož roku měla Kristina prvé zjevení, jemuž následovala další až do r. 1629. V těchto zjeveních, jež rovněž se vztahovala k Bedřichu a jeho návratu na český trůn, nazývá Poňatovská Bedřicha „olivou zelenou před tváří boží" a prorokuje vítězství českobratrské myšlence. Dne 25. ledna 1628 dostala Poňatovská v extasi rozkaz, aby se odebrala do Jičína k Valdšteinovi a jej napomenula, by se polepšil, jinak že jej stihne boží trest. Odtud vydala se, opět vnuknutím božím, do Lešna a byla přijata Komenským, který ji tam předešel, byv svědkem všech skoro extasí prorokyně v Branné. V jeho domě, pod jeho dozorem, končí se prorocká činnost Poňatovské, jež vrátila se v červnu r. 1629 opět do Čech.[11]) Komenský přikládal víru zjevením Poňatovské, zejména, když pád Valdšteinův, jejž předpověděla, se splnil a zastával se jich horlivě proti pomluvám katolíků.

Po vystěhování z vlasti hledal Komenský styk s cizími učenci. Byl zejména s anglickými učenci v čilém písemném styku a r. 1641 došlo jej i pozvání od přátel

[9]) Srovnej: Petr Špička: Proroctví Kotterova (Vlasť r. VII. č. 5 a 6; 1891—92).

[10]) V Haagu existovala tehdy společnost rosenkruciánská.

[11]) Později (r. 1632) provdala se Poňatovská za Daniela Vettera, bývalého učitele češtiny Bedřicha Jindřicha, nejstaršího syna zimního krále, později ředitele česko-bratrské knihtiskárny v Lešně. Zemřela roku 1644. Srovnej: Petr Špička: Komenský, Poniatovská a jejich vliv na emigraci českou (Vlasť r. VIII. č. 1., 2; 1891—92).

v Londýně,[12]) by v Anglii, v některé bohaté kolleji, založil sbor učených mužů, kteří by tu soustavně rokovali o pokroku věd a pečovali dle svých vědomostí o další jejich prospěch.

I vydal se Komenský na cestu a v Londýně zvěděl, že jest povolán samotným parlamentem anglickým. A ježto tehdy angličtí učenci byli ve styku s R. C., kteří v Anglii té doby přešli v útvar svobodného zednářstva a působili na tehdejší vládu v nejednom osvětovém směru, lze za to míti, že Komenský pro své vynikající vlastnosti byl k tomuto důležitému úkolu vyhlédnut přímo některými členy R. C. a jimi doporučen vládě, jež byla již dříve rosenkruciánům a jejich blahodárné vševýchovné činnosti příznivá.

Z té doby pochází spis Komenského Cesta světla (Via lucis), v Londýně sepsaná a věnovaná Královské akademii přírodních věd v Londýně; v ní podává autor návrh na rozšíření obecného vzdělání ve všem lidstvu školami a knihami, neboť tím by se nejsnáze proklestila cesta všeobecnému světovému míru.[13]) K tomu cíli má se lidstvo ubírati čtverou cestou světla:

1. Cestou universálních knih, v nichž bude obsaženo poznání boha, přírody a umění lidských;
2. cestou universálních škol, všem, i těm nejchudším, přístupných;
3. cestou sboru mudrců, kolegia učených se sídlem v Londýně, mezinárodního to sboru vědeckých pracovníků, jehož úkolem bude dále zkoumati a nové cesty nalézati, jež povedou k blahobytu všeho lidstva, a
4. cestou jednotné řeči, uměle sestavené, jež by lépe odpovídala novým výzkumům, pomyslům a pojmům, jimž latina již nepostačuje. Až lidstvo dá se těmito ce-

[12]) Byli to zejména londýnský obchodník Samuel Hartlib, jenž se snažil o rozšíření a prohloubení obecného vzdělání v duchu idei Bacona Verulamského R. C. a jenž věřil, že »nastává doba, po níž toužil Bacon, v níž se budou vědy pěstovati pro povznesení obecného vzdělání a dosažení lidské svobody«. Jiným přívržencem osvětových a pansofických plánů Komenského byl John Gaudenus. Srovnej: Fr. Drtina: Komenský v Anglii. Národní Listy ze 14. listopadu 1920, r. 60, č. 313.

[13]) Srovnej: prof. J. V. Novák: Komenského idea světové akademie mírové (v Naší Době XXIV. (1917) str. 405 a 496).

stami světla, až školy a knihy vykonají svůj úkol, rozšíří se jasno poznání ve světě, sborem vědců pak bude toto světlo stále rozněcováno a jednotnou řečí docílí se blahodárného duševního styku všech národů. A tak, jak výslovně Komenský praví: „bude rozsvíceno nové světlo školám, církvím, státům a podána všem lidem a národům velkolepá zásobárna v pravdě obecné vzdělanosti, ve které by se právem ničeho nepostrádalo, a z jejíhož čtení bezpečně by se vlévala moudrost ve smysl lidský." Učené své pojednání končí Komenský modlitbou, v níž praví: „. . . Naplň, ó bože, zemi poznáním sebe, jako moře vodami jest naplněno, by tobě plesala celá země. Vzbuď lidi, kteří by vůli tvou psali v knihy, ale které bys ty sám vepsal lidem v srdce. Způsob, ať všude po národech otvírají se školy, odchovárny synů tvých! A sám ty zaraz školu svou v srdcích všech lidí. Vzbuď ducha moudrých lidí po celém světě, by dychtil po slávě tvé, ale sám buď ty předsedou sboru vyvolených svých. Navrať národům rty vybrané, bychom tě slavili ústy jedněmi a sám uč vnitřním svým promlouváním. Ó světlo světa, Ježíši Kriste, bez něhož všecko jest tma, osviť svět!"[14])

Již jednalo se o zřízení kolleje k vytčeným účelům (mělo to býti Saboudeum v Londýně nebo mimo Londýn Winthoniense Collegium), když občanská válka, v Irsku vzniklá, zmařila provedení tohoto záměru. Proto Komenský opustil Londýn a přijal nabídku bohatého kupce

[14]) V programu Cesty světla projevuje se Komenský jako předchůdce svobodných zednářů; v tom směru stejně význačný je pozdější jeho spis »Porada obecná o nápravě věcí lidských« (1666), jehož první část »Panegersie« (Obecné probuzení) byla vedle didaktických spisů Komenského hlavním pramenem »Konstituční knihy zednářské« (1723), sepsané doktorem bohosloví a magistrem filosofie Jakubem Andersonem, kazatelem při kostelu skotských presbyteriánů v Londýně. Vůbec je jisto, že na myšlenkový vznik první velelože zednářské, zřízené v Londýně dne 24. června 1717, měly pansofické spisy Komenského nemalý vliv. Dle Komenského pojmenovány i zednářské lože. Tak v Uhrách založena r. 1888 lože Comenius a v Čechách 12. května 1919 česká lože Jan Amos Komenský. Srovnej: Dr. Josef Volf: J. A. Komenský a svobodní zednáři v Čechách (Národ z 21. října 1920, str. 313); Dr. Fr. Mašlaň: Komenský a svobodní zednáři (Národní Listy z 19. listopadu 1920). Též: Jar. Haněl: Přehled dějin svobodného zednářstva v Čechách.

hollandského, Ludvíka z Geerů, jenž byl v obchodním spojení se Švédskem a sídlel té doby v Norrköpingu, aby pro školy švédské upravil knihy k učení latiny. Komenský odebral se do Švédska, kde, po třídenní poradě s kancléřem Oxenstjernou o svých záměrech a o praktickém provedení, ujal se tohoto podniku a usadil se v pruském Elbinku, kde s několika pomocníky dal se do práce a sepsal knihy, potřebné pro ten účel.

Z Elbinku vrátil se Komenský do Lešna r. 1648 a zvolen byl biskupem své církve, odkudž r. 1650, vydal se, k vyzvání Zikmunda Rákócziho, knížete sedmihradského, do jeho uherského sídla, Šaryšského Potoku, aby tam zařídil školu dle svých vševědných návrhů.

Na této cestě sešel se s Mikulášem Drabíkem (1588—1671), který, stejně jako Krištof Kotter a Kristina Poňatovská, měl od r. 1638 vidění, jež se vztahovala k návratu Bedřicha Falckého do Čech. Tato vidění posílal Drabík Komenskému již dříve, aby je uveřejnil. Komenský tehdy nepřikládal jim mnoho víry, ale když r. 1650 sešel se s Drabíkem v Uherské Skalici, pojal k němu, přes odpor některých bratrských kněží, úplnou důvěru a odebral se do Šaryšského Potoku s Drabíkem, jenž chtěl pohnout Rákócziho, aby se ujal evangelické víry.[15]) Zde na jaře r. 1651 oddal Komenský Zikmunda Rákócziho s Jindřiškou, dcerou vyhnaného kdysi krále Bedřicha Falckého a později sestavil též, kromě řady paedagogických a osvětných děl, praktický návrh pro knížete Jiřího II. Rákócziho, jak by moudrou správou mohl povznésti štěstí svého národa (Gentis felicitas).[16])

[15]) Proroctví Drabíkova měl Komenský již r. 1654 upravená k tisku, ale teprve r. 1657 vydal knihu Lux in tenebris, do které, kromě proroctví Kotterových a Poňatovské, přijal i vidění Drabíkova. Srovnej: Grüneberg: De Nic. Drabicio (Altorf 1721); Dr. J. Kvačala v Č. Č. M. r. 1891 a ve spise J. Am. Comenius, sein Leben und seine Schriften (Lipsko 1892). — Pro uveřejnění těchto proroctví bylo Komenskému snášeti výtky i nespravedlivé úsudky některých současných spisovatelů, proti nimž se musil hájiti. Též po jeho smrti útočeno proto na něho. Srovnej: Adelung: Geschichte der menschlichen Narrheit, I., str. 224 (Lipsko 1785).

[16]) Mimoděk vynořuje se zde srovnání s tendencí Baconova spisu Nova Atlantis. (Viz též Fr. Bacona Wypsání nového světa, přel. Boh. Dlabač z lat. v Praze 1798.)

Po čtyřleté téměř práci v Uhrách vrátil se Komenský opět do Lešna, kde však za polskošvédské války pozbyl nejen majetku, ale i velké části svých rukopisů. Když polští zemané přinutili k odchodu švédskou posádku, jež byla v Lešně usazena a město vypálili, shořelo i mnoho písemného materiálu, který Komenský sebral ku vševědným pracím; mezi jiným byl zničen také spis „Poklad jazyka českého", k tisku úplně již připravený.

Byv v této době vybídnut synem Ludvíka z Geerů, Vavřincem, aby se odebral do Amsterodamu, přijal Komenský pozvání a uchýlil se i s rodinou do Holandska, kde byl uvítán s velikou úctou a kde mu činěny nabídky k vydání jeho spisů; toho Komenský použil a sebral a vydal znovu nejen své spisy dříve již sepsané, nýbrž pracoval pilně na nových dílech, hledě dokonati, co ještě bylo možno. Závěrečným spisem, jejž vydal, bylo „Unum necessarium" (1668), kde účtuje se životem a světem, doporoučí bratřím přidržovati se boha a pracovati na zlepšení lidstva.[17]) Spis vyšel v Amsterodamě, kde také Komenský zemřel dne 15. listopadu r. 1670 a pochován byl ve valonském chrámu v Naardenu.[18])

[17]) I v tomto posledním svém spisu projevuje Komenský tendence stejné se snahami Bratrstva R. C., jichž zásadou bylo »přidržovati se boha a pracovati na zlepšení lidstva«.

[18]) Nejcennější sbírka našich Comenian jest uschována v Museu zemském přičiněním býv. bibliotekáře Patery a zvláště nynějšího ředitele dra. Zíbrta. Zřídil ji na návrh posl. Adámka 1891 zemský výbor. Před tím zakoupeny byly od prof. Spohrera v Holešově rukopisy a tisky, jež patřívaly M. Drabíkovi. Jest mezi nimi 11 vlastnoručních dopisů J. A. Komenského z let 1664—1670, 28 listů zaslaných M. Drabíkovi (od V. Geera, hr. Pembroka, K. Žerotína, S. Junia, P. Velerina) a 9 listů Drabíkových. Konečně neznámý spis Komenského Theatrum universitatis rerum (Divadlo světa a všechněch všudy předivných věcí, necelý rukopis), Komenského spis O horlivosti bez umění a lásky (známý do té doby jen latinsky) a sborník českobratrských spisů z XVI. stol., obsahující většinou spisy neznámé. Museum obsahuje jednak archivalie, a to: Komenského korespondenci různým osobám (celkem 115 listů), jiných dopisy Komenskému (19) a drobnosti a útržky, přípisky J. A. Komenskému a Komenského. O Komenského korespondenci zajímal se již Purkyně a v tom směru pátral. Mezi rukopisy je i původní rukopis Didaktiky a Informatoria školy mateřské. Roku 1916 prof. Zíbrt sestavil vzornou katalogisaci biblioteky o Komenském v Museu jsoucích knih (Literatura o Komenském kat. č. 1—34; Komenský, spisy a dopisy 35—102). Jsou tu dva spisy o Komenském z r. 1617 a 1651

Ze spisů i života Komenského jest jisto, že jevil o Bratrstvo R. C. živý zájem a že byl v duchovním styku s některými jeho členy, jako Andreäm[19]), jehož kulturní činnost obdivoval a dle jehož práce upravil svůj Labyrint světa; že byl oddán Bedřichu Falckému, v němž viděl ochránce Jednoty a že posléze v Anglii s některými členy nebo přívrženci R. C. se stýkal, ve shodě s nimi osvětově působil, jsa přítelem a podporovatelem vševýchovných plánů jejich.

Jeho příkladu následovali i jiní Čeští Bratří, jak svědčí četné české překlady prací Arndtových,[20]) jenž byl členem R. C. a jehož díla čtena a vyhledávána bratry Jednoty, po vystěhování z vlasti v cizině rozptýlené.

a řada knižních vydání (Vestibulum, devět vydání, Orbis pictus, šest vydání norimberských a vídeňských, celkem 26 vydání, Labyrinth 19, Informatorium 9, Janua linguarum 16). Mezi nimi mnoho téměř jedinečných exemplářů. (Listové do nebe z r. 1618, český překlad vidění Kotterových z r. 1628, Via lucis z r. 1668, Lux e tenebris z r. 1665.) V Praze má některé unikáty také Universitní knihovna ze sbírky Rybayovy i klášterní knihovna na Strahově. (Fr. Pražák: Comeniana; Národní Listy z 23./11. 19.) — O Komenském srovnej: Fr. Palacký: J. A. Komenský v Č. Č. M. 1829; Vrbka: Leben und Schicksale des J. A. C. (Znaim, 2. sešit »Comenius Studien«); Monroe: C. and the beginnings of educational reform (Lond. 1900).

[19]) Andreä jmenoval se sám rytířem Růžového kříže, poněvadž užíval pečeti se čtyřmi růžemi (symbol tajemnosti), z čehož vznikl odznak pozdějších rosenkruciánů: kříž a růže s nápisem: Crux Christi Corona Christianorum. Srovnej: Vlastní životopis Andreäův; též: Möhrke: J. A. Comenius und J. V. Andreae. Leipzig 1904.

[20]) Kromě knihy »O pravém křesťanství«, již dříve uvedené, jsou to: Rajská zahrádka plná křesťanských ctností, přeložená od Mat. Béla r. 1720; vyšla v Prešpurku r. 1777, v Praze r. 1782, 1785 a 1811; Naučení z písma o křesťanském životu a blahoslavené smrti, 1723; Kázání skrze Michala Institorisa; v Prešpurce 1776.

IX.

Život českých exulantů v cizině je kronikou utrpení a bídy. Vzdáleni vlasti a namnoze i rodin, putují s místa na místo, stíháni starostmi o živobytí a tísněni cizotou. Ani v Německu nebyl osud jejich lepší, neboť ani tam nebylo náboženské volnosti. Málokdo se vyhnanců ujal a s nimi cítil. Jediné, co si zachovali, byla náboženská vroucnost a hluboká víra, že trpí pro pravdu Páně.

Roku 1722 vystěhovali se poslední z Českých Bratří do Ochranova v Sasku, jenž patřil hraběti Mik. Ludv. Zinzendorfovi, (1700—1760), muži vědymilovnému, později svobodnému zednáři, jenž svolil, aby se usadili na jeho panství. Proto nazývali se od té doby Čeští Bratří, usazení v Ochranově, „ochranovští". [1]) R. 1729 objevili se „ochranovští" na Rusi a sice v Livonsku a Estonsku. Zprvu nebyli přijímáni s otevřenou náručí, majíce proti sobě hlavně luteránské pastory, než později, prostřednictvím svých přátel a hlavně svobodných zednářů, dosáhli (r. 1764) nejen občanských práv, ale i význačných výsad. Od té doby žili Čeští Bratří na jižní Rusi a v Sasku a Prusku, kde šířením dobrých knih podporovali národní vědomí lužických Srbů. Část jich nalezla útulek i v Severoamerických Spojených Státech a v Kapské kolonii v Africe.

Čeští Bratří, rozptýlení v cizině, žili jediné touhou, vrátiti se do své vlasti. Nadějnou hvězdou byla jim slova

[1]) Srovnej: Spangenberg: Leben des Grafen von Zinzendorf (8 dílů, Barby 1773—75); Freih. von Schrautenbach: Der Graf v. Z. und die Brüdergemeine seiner Zeit (2. vyd., Gnadau 1872); Burkhardt: Z. und die Brüdergemeine (Gotha 1866); Jos. Th. Müller: Z. als Erneuerer der alten Brüderkirche (Leipzig 1900). — Od Mik. z Zinzendorfu vyšlo r. 1743 v českém překladu Krátké obsažení některých evangelických řečí (tištěno asi v Berlíně).

jejich posledního biskupa, Jana Amosa Komenského: „Věřím i já bohu, že po přejití vichřic hněvu (hříchy našimi na hlavy naše uvedeného) vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český!“[2])

Naděje tato Českých Bratří nezklamala. Vláda našich věcí vrátila se, téměř po 300leté porobě, zase do rukou českého lidu a česká samostatnost vztyčila se opět ve svém jasu, když naše politické obrození bylo dovršeno tím, že první president našeho svobodného státu, Tomáš G. Masaryk, zahájil své první poselství věštbou Komenského, nyní naplněnou. Tak mocně a slavně rozhlaholila se zvěst o naší želané samostatnosti národní, že vzbudila ohlas všech Českých Bratří v celém světě. A jako nejvzdálenější ohlas starých dob ozval se až z končin jihoafrických hlas českých exulantův ústy posledního potomka Jana Amosa Komenského.

Roku 1919 byl v johannisburském (jihoafrickém) časopisu „Star“ článek od jistého kap. C. W. Holista, přejatý z anglických novin, v němž byla zmínka o Komenském a o tom, že jeho proroctví o znovuvzkříšení samostatnosti Čech se splnilo. Tento článek četl poslední potomek Komenského, J. V. Figulus, jenž žil v Randfontainu v Transwalu v Jižní Africe a v jehož rodu udržela se živá tradice o slavném předku, i dopsal předsedovi československé národní jednoty v Johannisburku S. Jandovi tento dopis:

Jakožto oprávněný poslední přímý mužský potomek vašeho velkého krajana a mého nejstaršího předka, Jana Amosa Komenského, jenž prorokoval, „že vláda českého národa vrátí se opět do rukou jeho,“ což se nyní slavnostně naplnilo, prosím vás jako předsedu odbočky Československé národní jednoty, abyste přijal ujištění pevného přátelství, dobré vůle a nejlepšího přání ode mne lidu nové Československé republiky. Považuji velmi vhodné, aby poslední přímý potomek proroka Komenského, který je hrd na svůj český původ, zaslal blaho-

[2]) Kšaft umírající matky jednoty bratrské, kterýmž (v národu svém a obzvláštnosti své dokonávajíc) svěřené sobě od boha poklady mezi syny a dědice své rozděluje l. p. 1650. Populární vydání Kšaftu upořádal autor tohoto spisu (s úvodem od Fr. Bílého o Komenském) a vyšlo v Pestré knihovně č. 64—65 r. 1911.

přání k naplnění onoho proroctví. Přeje nové republice zdaru, úspěchu a slávy, zůstávám váš velmi srdečně a věrně J. Viktor Figulus.

Tento dopis byl otištěn předsedou Československé národní jednoty v Johannisburku v anglických listech a vzbudil přirozeně zájem našich krajanů v cizině. Nedlouho po uveřejnění dopisu Figulova přinesl česko-americký časopis „Svornost" rodokmen jedné větve potomků našeho Komenského a životopis posledního mužského potomka z této větve, již výše zmíněného Jiřího Viktora Figuluse.

Dle tohoto rodokmenu, jenž nacházel se dědičně v rodině Figulově, je týž šestou generací potomků Komenského a uvádí tato, v mnohém neznámá data:

1. Jan Amos Komenský (1592—1670) byl třikráte ženat. První manželka zemřela se synkem v Brandýse n. O. r. 1622. S druhou manželkou měl dítky: Danielu (zemř. 1694), Dorotheu, Kristinu Alžbětu, jež provdala se r. 1649 za Petra Figulusa a ještě dvě dcery. S třetí manželkou, která žila s ním až do jeho smrti, oženil se roku 1649.

2. Petr Figulus, zeť a spolupracovník Komenského, byl v letech 1652—1653 kazatelem v Schockenu a zemřel 12. ledna 1670 jako biskup moravských bratří. Měl pět dětí: Jana Theodora (1737), Daniele Arnošta,[3]) Petra, Samuele (* 1656) a Jana Figulusa.

3. Jan Figulus narodil se 27. srpna 1686 v Schockenu. R. 1732 stal se městským notářem ve svém rodišti, roku 1741 starostou a starším církve, r. 1743 akolitou, r. 1751 diakonem ve Vratislavi, později byl adjunktem při kostele v Lešně Polském. Od r. 1754 byl pastorem české kongregace v Husinci. Oženil se s Kateřinou z Osseka, s níž měl syna Karla Alexandra. Zemřel r. 1760.

[3]) Tento Daniel Arnošt (1660—1741) stal se r. 1693 dvorním kazatelem v Berlíně, jsa zároveň (od r. 1699) biskupem polské větve Jednoty Bratrské. Jemu především v společném úsilí s Leibnitzem, podníceném nadanou a vzdělanou princeznou pruskou, Žofií Charlottou, vnučkou Friedricha Falckého (šťastnější pomocnicí idey Komenského, než byla její teta v Šaryšském Potoku), náleží zásluha o založení berlínské akademie věd, kterou r. 1711 slavnostně otevřel — ústav, o němž snil kdysi Komenský, chtěje založiti »Collegium lucis« v Praze.

4. Karel Alexandr Figulus narodil se 24. prosince 1754 v Husinci. Oženil se r. 1794 s Julianou Dor. Hankeovou. Zemřel 16. dubna 1833 v Novém Městě ve Slezsku. Měl 6 dětí: Karla Bedřicha Julia, Viléma, Vilemínu, Augustu Bedřišku Emilii a Theodora. Jedno dítě zemřelo při porodu. Vilém a Vilemína zemřeli bezdětní.

5. MUDr. Theodor Figulus narodil se 3. června 1813 v Novém Městě a oženil se 30. července 1844 s Annou Stephanyovou ve Frankenštejně, kde usídlil se jako lékař. Také jeho tchán byl lékařem. Měl 7 dětí: Thedora († 1847), Alexandra († 1880), Emmu, Maxe Theodora Hermana, Gertrudu († 1910), a Jiřího Viktora. Jedno dítě zemřelo při porodu.

6. Jiří Viktor Figulus narodil se 23. ledna 1858 ve Frankenštejně ve Slezsku. R. 1880 odejel do jižní Afriky. R. 1911 oženil se s krajankou Annou L. Kloseovou. Má dvě děti: Jiřího Viktora Pavla (*1912) a Gertrudu Viktorii (*1913).

Kromě těchto rodových dokladů zachoval se v rodině Figulově i starožitný prsten, jejž nosil Jan Amos Komenský a jenž přecházel vždy na nejmladšího člena rodu Figulova.

Mimochodem podotýkám ještě, že zeť a spolupracovník Jana Amosa Komenského, Petr Figulus, jejž uvádí výše uvedený rodokmen, byl z rodu, z něhož vyšel Benedikt Figulus Rosae Crucis, který roku 1607 vytiskl Rozhovor Merkurův s filosofem (Gespräch des Mercurius mit einem Philosophen), dílo, jež vzbudilo v době svého vyjití mnoho obdivu a jejž cituje Karel Kiesewetter ve své Historii Řádu R. C.

DOSLOVEM

Adventate Dea, procul o procul este profani.

Předkládaje české veřejnosti tuto práci, chci zmíniti se ještě o Stříbrném kruhu, jemuž je připsána a jejž připomínám v úvodě[1]); ovšem chci tak stručně učiniti jen v nejhrubších obrysech, nemoha sdělovati ničeho o jeho vnitřním zřízení.

Stříbrný kruh navazuje postupně na tradice české mythologie, husitství a českobratrské, tedy na projevy českého ducha, jež zejména porážkou na Bílé Hoře a jejími důsledky byly ve svém růstu ztlumeny a jež 28. říjnem 1918, kdy samostatnost československá byla vzkříšena ze spánku duchového, opět zjevně ožily.

Stříbrný kruh je nepřetržitě sepiat s naším národním a kmenovým jménem. V dávnověku, když praotec Čech obhlížel s Řípu dokola svou novou domovinu, byl to kruh obzoru, jenž se mu zjevil. V 10. století skonal kníže Václav, drže se chrámového kruhu. V patnáctém století skonal mistr Jan Hus za své náboženské přesvědčení v kruhu plamenném. V době úpadku samostatnosti české byl kruh utajen v srdcích českých lidí, spojuje neviditelným poutem stejně smýšlející a cítící, přecházeje z pokolení do pokolení milostí ducha; uchovatelé tohoto kmenového dědictví byli hlavně čeští bratří. Ve světové válce projevil se kruh (božích bojovníků) jako symbol národní a náboženské samostatnosti české.

Jeho práce byla a je odkazem našich předků, kteří žijí ve svých potomcích a spočívá hlavně v těžení stří-

[1]) Z knih Stříbrného kruhu, jež dosud vyšly, uvádím: 22 arkán Tarotu (se slovným doprovodem A. V.); — Aurel Vlach: Volání do Kosmu. Modlitby; s dřevoryty Jos. Váchala; — M.: První epištola československého spiritualismu; — Dr. Svante Kosmos: Atlantis (1919—20).

brné rudy, na niž je česká země z drahých kovů nejbohatší. Tato stříbrná ruda je citový život českého člověka, jeho mravní život, jeho mystická, božská podstata.[2]) Aby tato ušlechtilá stránka lidské bytosti vynikla a byla k užitku lidské společnosti, je nutno rudu z hlubin země vydobýti. Toto dobývání z dolu na povrch je budování duchového chrámu, jenž na základech pravdy a vědění vyrůstá ze země na povrch a tyčí se k nebesům. Proto pracovníci, kteří těží stříbrnou rudu ze vnitřku země, dopravují tuto svým druhům k tavení a tito zpracovanou odevzdávají k ražbě mince mistrům, kteří budují chrám duchové jednoty a vnitřního mystického života národního. Tím spojuje Stříbrný kruh Hmotu s Božskou Myšlenkou.

Neboť tak praví básník:

Svět a život jeví se jako neukončené dílo Kosmického ducha, které stále se rozvíjí a zdvihá k vyššímu utváření, k plnějšímu kladu. Člověk je spolupracovníkem božím, pomocníkem v tomto Kosmickém díle; v konání jeho kladné práce je smysl jeho jsoucna. Poslání člověka vyrůstá z niterného příkazu nebo vnuknutí; vše ostatní jsou prostředky nebo překážky vyplnění životního úkolu.

Nutno věřiti v Hmotu i Ducha; neboť rovnováha obou je správná představa rozumného života, jenž má býti ve shodě s přírodou a věčným Duchem. Dnešní společenský řád musí býti v budoucnu překonán vyšším řádem, jenž přivodí radostnější jsoucno všech lidí.

Nutno též, aby národ vědomě vytvářel svou přítomnost. Proto nutno osvětlovati jeho pravou podstatu, smysl jeho jsoucna, gesto a význam v díle kosmickém. Cesta k tomu vede osvětou, zvelebováním kladu života a uvědomováním vnitřní síly k budování své samostatnosti.

To jsou slova, jež jsem chtěl ještě říci ku konci této knihy.

E. L. ○

[2]) Srovnej mou práci Mystický živel v novějším českém básnictví (Ot. Březina a j.), kterou jsem přednesl 29./2. 20 v kruhu přednášek Společnosti pro psychická studia v Praze a jež vyjde po této knize. Kromě toho viz: Výbor básní a prós Ot. Březiny, jež jsem uspořádal a vydal v Kruhu Četby (sv. 4.) r. 1920.

VYDAVATELSTVÍ „SFINX“, KR. VINOHRADY.

KNIŽNICE „NOVÉ CÍLE“, SV. 36.

VEDE A VYDÁVÁ BOŽA JANDŮ.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 060146039